

ב"ה

מדריך הלכתי לאחיות בבתי חולים

לשבת ולמועדים

מאת

הרב יהושע י. נויבירט

בעריכת

הרב נ. רפאל אויערבך

הרב צ. שטרן

בית מדרש הלכה "מוריה"

ירושלים, תשל"ו

כל הזכויות שמורות

בית מדרש הלכה

"מוריה"

ת.ד. 6750

ירושלים

Printed in Israel

דפוס "עקיבא יוסף" ירושלים, טל. 523293

מדריך הלכתי זה יצא לאור

תחת לגדיבות לבו של

ד"ר נחמיה ה. זו. קוגלמן ג"י

Dr. H. W. Kugelmann

לונדון – ירושלים

לזכרו של

הרב צבי בנימין אויערבך זצ"ל

תרס"א – תשל"ג

רבה האחרון של ק"ק הלבדשטט (גרמניה

הקדמה

"כל המקיים נפש אחת מישראל – כאילו קיים
עולם מלא". (בבא בתרא יא, א)

משימה קשה מוטלת על האחות בתפקידה הסייעודי בבית החולים – לעמוד לימינו של החולה המוטל על ערש דווי ולהיות לו לאחיעזר באופן מעשי, ולאחיסמך מבחינה רוחנית. משימה רבת-אחריות זו, מעוררת קשיים ולבטים בדרכה של האחות השומרת תורה ומצוות. אוירת בית החולים והנסיונות הכרוכים בה, ומעל לכל – בעיית שמירת השבת והמועדים כהלכתם, מביאים לא פעם לידי רגשות מנוגדים. רגשות אלו נובעים, בדרך כלל, מחוסר וודאות בהלכות שבת וחג, אשר הביא לשתי גישות מנוגדות בקרב אחיות – יש אשר חששו והתיירו לחלל שבת קדש, ומתוך כך "החמירו" ונמנעו מלחללה אף במקרים הכרחיים, ויש אשר נסחפו במרוצת הזמן לתוך שיגרת אוירת השבת בבית החולים ושוב לא הבחינו בין דבר שמצוה ותובה לעשותו בשבת, לבין מלאכה שאסור לעשותה בשבת קדש.

מטרתו של מדריך זה, היא להיות לעוזר לאחות בעבודתה השוטפת. הן במה שנוגע לה והן במה שנוגע לטיפול בחולים. השתדלנו לכנס במדריך את מירב העבודות והטיפולים השגרתיים בבית חולים, וברור שלא יכולנו להקיף את כל אותן הבעיות הדורשות חוות דעת הלכתית בהתאם לתנאים ולנסיבות. אין מדריך זה מהווה תחליף לרב מורה הוראה הנחוץ כל כך בבית-חולים, אשר יעמוד תדיר לרשות הרופאים והאחיות.

בכדי להקל על האחיות, נכתב המדריך בלשון תמציתית וללא מקורות והערות, רוב ההלכות מבוססות על המובא בספר "שמירת שבת כהלכתה" של הרב יהושע י. נויבירט שליט"א ראש בית מדרש הלכה "מוריה", והוא מיועד אך ורק לשימושן של אחיות בבתי חולים. כל ההוראות במדריך זה בדבר שימוש במכשירים חשמליים, מעודכנות לתאריך פרסומו של המדריך. מובן, כי עם הכנסתם לשימוש בבתי חולים של מכשירים המותאמים לצרכי השבת יחולו שינויים בהוראות המדריך.

ופה המקום להדגיש לרופאים, אחיות וכל הנוגעים בדבר, כי מכיון שיש דברים שבהם מותר לחלל שבת ומצוה שיעשו על ידי יהודי ואין לעשותם על ידי נכרי, ומאידך – ישנם דברים שאין כל צורך לחלל עליהם שבת קדש, ויתר על כן – אסור לחלל את השבת עליהם, והרי קשה לאמוד

תמיד מה מותר ומה אסור להעשות על ידי יהודי – מוטב להעסיק נכרים בכל מקום בו עלולים להיווצר ספקות. אבל במקום סכנה ודאית, כמו ביחידה לטיפול נמרץ, יעבדו שם יהודים ולא יסמכו על נכרים משום שהדברים נוגעים לפקוח נפש (ויש לעשות בשינוי כל דבר שעשייתו בשינוי אינה מעכבת את הטיפול המיידית בחולה המסוכן).

תודתנו נתונה לנדיב הנכבד והיקר – ד"ר נחמיה ה. וו. קוגלמן נ"י, מירושלים, אשר עמד על חשיבות פרסומו של מדריך זה ולא חסך אמצעים ומאמצים להוציאו בשכלול ובהידור. תודה מיוחדת לרב נתן רפאל אויערבך הי"ו ולרב צ. שטרן הי"ו אשר לא חסכו עמל, ויגעו רבות באיסוף ההלכות ובעריכת מדריך זה בטוב טעם. כן ברצוננו להודות לצוות האחיות והתלמידות בביה"ח "שערי צדק" – ירושלים, על שהקדישו שעות מרובות מזמןן וסייעו בהעדרותיהן המועילות לפרסומו של מדריך זה.

בתפילה למצמיח ישועות, בורא רפואות כי יקויים בנו דבר הנביא "וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה...". (מלאכי ג' כ').

עיה"ק ירושלים ת"ו,

שבט ה'תשל"ו.

בית מדרש הלכה

"מוריה"

הרב שלמה זלמן אויערבאך

פעיה"ק ירושלם תובב"א

ב"ה, שבט ה'תשל"ו

עברתי על כל הדינים האמורים ב"מדרוך הלכתי לאחיות
בבתי חולים" — ולדעתי נכתבו הדברים כהלכה בטוב מעם
ודעת, ויהא רעוא שיקפידו להתנהג ככל האמור במדרוך זה.
ובזכות שמירת שבת שהיא מקור הברכה, יברכנו ד'
בבריאות שלמה בגוף ובנפש.

וזאת למודעי: כי ההלכות שבמדרוך הנ"ל מיועדות
אך זרק עבור בתי חולים ולא לטפול בחולה כשהוא בביתו.

שלמה זלמן אויערבאך

התוכן

עמ'		
ט	הוראות כלליות	פרק א
יב	דיני חולה שאין בו סכנה	פרק ב
יז	דיני חולה שיש בו סכנה ופיקוח נפש	פרק ג
כח	דיני יולדת ומינקת	פרק ד
לב	הטיפול בפצעים בשבת ויו"ט	פרק ה
לז	חדר מיון בשבת וביו"ט	פרק ו
מב	דיני יום הכיפורים	פרק ז
מח	דיני הדלקת הנרות	פרק ח
מט	דיני קדוש והבדלה	פרק ט
נג	מועדי השנה	פרק י
סא	הטיפול בגוסס ובנפטר בשבת ובימות החול	פרק יא
סג		מפתח

פרק א

הוראות כלליות

א. חובה להכין מערב שבת כל דבר שיצטרכו לו בשבת, ואסור לסמוך על מה שיהא מותר לחלל את השבת אם לא הכינו מראש.

לפיכך חובה להכין מבעוד יום :

- (א) מים רתוחים וחמים ותמצית תה במטבחונים, לצורך רחיצתו ושתיתו של החולה.
- (ב) מטליות לקומפרסים וסבון נוזלי לרחיצה.
- (ג) מחטי הזרקה מחוטאות.
- (ד) כרטיסי היכר וסימני עזר אשר בעזרתן ניתן לציין את מידת החום ולחץ דם של החולה, וכדו', וכן בחדר-מיון יש להכין גליונות עם תאריך של שבת וכו'.
- (ה) נייר חתוך, צמר גפן תלוש, פתילות צמר גפן, חתיכות גזה, חתיכות איספלגית (פלסטר), ותחבושות בגדלים שונים חתוכות לפי הצרכים, כולל הסרת נייר האריזה (במידה ואין מדובר בחומר סטרילי).
- (ו) חיבור מכשירים לחשמל, הדלקת אור לפני שבת והכנת פגסים טעונים סוללות.
- (ז) הוראות הידועות כבר בערב שבת יש לרשום אותם אז, ולא לחכות עד אחרי כניסת השבת.

ב. חובה על האחות לדאוג לדברים אלו בערב שבת ולא תסמוך על הסידורים הרשמיים בבית החולים. אחות העובדת בבית חולים אשר בו אין השבת נשמרת כהילכתה – תכין את אשר באפשרותה להכין, ורשאית לעשות בשבת בהתאם

למצבו של החולה, וטוב תעשה אם תיוועץ במידת האפשר, ברב מורה הוראה.

ג. בית חולים, אשר העבודה מחולקת למשמרות של אחיות, ואם המשמרת של היום תשאיר את הטיפולים למשמרת של הלילה – יתעכב הטיפול של הלילה והחולים שבסכנה לא יקבלו את הטיפול בלילה כראוי, מותר לתת לחולים את הטיפול ביום. וטוב תעשה הנהלת בית החולים, שבמקרה כזה תתייעץ עם רב מורה הוראה, כדי לא לעשות את השבת ליום חול.

ד. מותר לאחות תורנית להרים את הטלפון, בכל מקרה שבו קיים חשש לסכנת נפשות אף אם קיים חשש שלא כל השיחות הטלפוניות תהיינה לצורך. בשיחה אשר יש בה צורך מותר לאחות לומר "שלום" או "תודה רבה" בגמר השיחה.

ה. מותר לאחות, אשר יתכן ויצטרכו לה בעת פקוח נפש, לשאת מכשיר Intercom בכדי שתוכל לבא מיד בעת הצורך הדחוף.

ו. מותר לסדר את מיטת החולה ולהחליף את המצעים. אין להשתמש לצורך ניקוי המטה והארון שעל ידה במטלית בד רטובה או בספוגית, אלא במברשת, מגבים, פיסות ניילון, ליפה סינטטי (מפלסטיק או ניילון) או כל דבר אחר שאינו סופג ונסחט. יש להימנע משטיפת רצפה, וכאשר יש צורך גדול בכך, יש להתיר במגב גומי אבל לא במטלית.

ז. אסור לרסס בשבת ישירות על חרקים אלא יש לפתוח תחילה את חלון החדר ולרסס אל חלל החדר.

ח. אסור להכין משבת לחול. ולכן: אסור לעשות חוקן וכדומה כהכנה לניתוח העומד להתבצע ביום א'. דברים אלו יש לעשותם לאחר צאת השבת.

ט. אין לשים פרחים במים בשבת, וחובה על האחות להסביר זאת בדרכי נועם למבקרים הדורשים אגרטלים למטרה זו.

י. כל דבר שהרופא אומר כי יש צורך לעשותו לצורך רפואתו של החולה, יש לציית לפקודתו אם הדבר נוגע לטיפול מידי. אכן, כדי שלא תהיה קדושת השבת קלה בעיניהם – תשאל האחות את הרופא בדרכי נועם אודות כל מקרה ומקרה, אם יש הכרח לטיפול מידי או שמא ניתן להמתין עד מוצאי שבת.

יא. אחות הגרה רחוק מבית חולים וקשה לה ללכת רגלי, רשאית ליסע גם בעת חזרתה מעבודתה באמבולנס הנהוג על ידי נהג נכרי.

יב. מוטל על האחות לסייע במידת האפשר לקיום המצוות של החולים, כגון להניח להם תפילין, אם אין שם אח או מישהו אחר, וכד'.

יג. כאשר אחות מגישה אוכל לחולה עליה להעיר את תשומת לבו שעליו לברך לפני האכילה. מאידך, אין צורך לברך על שתיית מים הנועדים להקל על בליעת תרופה.

יד. גם בבית חולים יש להקפיד על איסור "יחוד" ולכן אחות המטפלת בחולה לא תסגור את הדלת במגעול, והוא הדין כשרופא מטפל באשה חולה.

פרק ב

דיני חולה שאין בו סכנה בשבת ובחג

א. אסור לחלל את השבת לצורך חולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לצורך רפואתו רק מלאכות שאיסורן אינו אלא מדרבנן, ואף זה בשינוי, ורק אם אין אפשרות לעשות זאת בשינוי מותר לעשות כרגיל.

כשקיימת סכנה לאחד מאבריו של אדם, אף שאין סכנה לכל הגוף מותר לעשות מלאכות שאיסורן אינו אלא מדרבנן, כרגיל, אף בלא שינוי.

ב. עושים כל צורכי חולה שאין בו סכנה על ידי נכרי (ואפילו מלאכה האסורה איסור תורה), והוא הדין במקרה של סכנה לאחד מאבריו של אדם. ומותר לומר לנכרי במפורש את אשר עליו לעשות, ואין צורך לעשות זאת ברמיזה, כמו כן מותר להכתיב לו כל אינפורמציה ההכרחית להירשם מיד, אך אין להכתיב לו דברים בלתי נחוצים שאפשר לדחותם למוצאי שבת.

ג. לחולה שאין בו סכנה נחשב – (א) חולה כל הגוף אשר אין סכנה נשקפת לחייו מתמת מחלתו, כמו חום; (ב) מי שאינו חולה, אך עלול הוא לחלות אם לא יקבל את הטיפול המתאים בעוד מועד; (ג) יולדת מיום השמיני ללידתה עד סוף שלושים יום; (ד) תינוק עד גיל שנתיים-שלוש – גם אם אינו חולה, דינו כדין חולה שאין בו סכנה.

לסכנת אבר נחשב – מי שקיימת סכנה לאחד מאבריו, ולא דוקא שהאבר יצא מפעולתו לגמרי, אלא אפילו רק חשש שהאבר לא יהא ראוי למלאכתו כדרך כל העולם.

ד. המקרים של חולה שאין בו סכנה רבים הם ושוניים, וקשה למנות את כולם ואת אופני הטיפול בהם, ולכן טוב להיוועץ ברב מורה הוראה כדי לקבוע מה מותר לעשות בשבת ומה אסור, ונביא כאן כמה דוגמאות.

ה. אסור לטלפן לרופא, אסור להדליק ולכבות אור לצורך החולה, אסור לעשות צילומים, לשים גבס וכיו"ב, אם אין הרופא דורש לעשות זאת מיד מחשש סכנה. בבתי תולים בהם מועסקים נכרים מותר לומר לנכרי להדליק ולכבות מכשירי חשמל, וכן לעשות את כל הפעולות הנ"ל.

ו. מאידך:

(א) מותר לתת תרופות, סירופ, טיפות וכדומה. מותר לפורר טבליות ולהמיסן במים (בתנאי שחום המים יהיה פחות מ-45 מעלות צלזיוס). בטבליות העטופות בנייר – יש להקפיד לא לקרוע את הנייר במקום הניקוב (פרפורציה) וכן טוב לא לקרוע את הנייר במקום שמודפסות עליו האותיות.

(ב) מותר להזריק זריקה רגילה, וראי להלן סעיף ז.

(ג) מותר להשתמש בפתילות, ומותר לקרוע את נייר העטיפה ולא תקרע במקום הניקוב (פרפורציה) וטוב גם לא לקרוע במקום האותיות, ואם אי אפשר להמנע מכך – יש להקל.

(ד) מותר לתת כדורי שינה או זריקות ארגעה למי שזקוק לכך, כיון שחוסר שינה הוא צער לכל הגוף.

(ה) חולה במחלת הסוכר, אשר כל יום, לפני כל ארוחה, מקבל זריקה על מנת להוריד את כמות הסוכר, מותר לעשות כן גם בשבת, וראי להלן סעיף ז.

(ו) מותר למדוד חום, דופק ולחץ דם, בדיקות ומדידות של שתן וצואה, ולשקול תינוקות, אך אין לרשום את התוצאות אלא לסמן במהדקים על גבי הטפסים המיועדים לכך.

(ז) מותר לטלטל פנס דלוק כדי לראות בעזרתו את הנחוץ לחולה, אבל אסור להדליקו.

(ח) מותר להעלות מיטה על ידי לחיצה על כפתור חשמלי אם אין נורה נדלקת (לצורך הטפול בחולה), אך תעשה זאת בשינוי.

ז. אסור לגקות את מקום הזריקה בצמר־גפן ספוג כוהל, אלא יש לשפוך קצת כוהל על המקום ההוא ולגבבו בצמר־גפן או בלגנין. וכן מותר להשתמש לצורך זה ביד, ומותר לקחת מכחול של ניילון, לטובלו ביד ולגקות בו. מותר להכין חומר חיטוי צבעוני (ספטלון) בשבת.

ח. מותר למרוח (ביד, בלי צמר־גפן) קמפור נוזלי כדי לשכך כאבים, אבל אין למרוח כל משחה. לעומת זאת, מותר למרוח משחה לחולה הסובל מפצעי לחץ (פצעי שכיבה), אם אמנם אין החומר הנוזלי יעיל כמו המשחה, כיון שפצעים אלו עלולים להיות מסוכנים.

ט. תחבושת שמשוחה עליה משחה מלפני השבת, מותר לתתה על גוף החולה או על גבי פצע הגורם לכאבים מרובים. אין תחבושת משוחה – מותר להוציא את המשחה משפופרתה ולתתה על גוף החולה, על הפצע, או על גבי הגזה, וכן מותר להוציאה ממיכלה במקל וליתן אותה במקום הדרוש. אבל יש להזהר מאד בכל זה שלא למרוח את המשחה על גבי גוף האדם או על הגזה. ולית לן בה, מה שהמשחה נמרחת על ידי ששמה את הגזה על גוף החולה.

י. מותר להשתמש בבקבוק המכיל מים חמים נגד כאבי בטן, ויש להזהר שלא יהיו בבקבוק מים צוננין בשעה שממלאים אותו. וכן מותר להשתמש בבקבוק גומי מלא קרח נגד חום, ומותר להקטין גושי קרח כדי להכניסם לבקבוק.

יא. במקרה של נפיחות הגורמת לכאבים חזקים, מותר לעשות קומפרסים. וכיצד תעשה? תשתמש במטליות שנרטבו מבעוד יום. אין לה מטליות כאלה – מותר להכניס מטליות יבשות

בתוך משקין צבועין (אבל אין לצבוע את המים בשבת). אם אין גם משקין צבועין, תתן את המטליות הנקיות מכל לכלוך, במקום המתאים בגוף החולה, ותרטיבן שם. ואם אי אפשר לעשות כן, יש מקום להקל ולהתיר אפילו הרטבת המטליות אף במים נקיים, לפני נתינתן על גוף החולה, והוא שתהיינה נקיות לגמרי. וצריכה להזהר שלא לסחוט את המטליות, ורק אם הן רטובות מדי והמים שבהם הורטבו המטליות הם צבועים – מותר לסוחטן לתוך הכיור או על גבי הרצפה, אבל לא לתוך כלי.

יב. מותר לבדוק שתן של אדם חולה במיני קיסמים מיוחדים לכך, אשר בעזרתם ניתן להכיר אם אין בשתן חשש של דם או סוכר וכדומה. אבל אין להשתמש לצורך בדיקה זו בכדורים המיוחדים לכך, אם הינם מכילים חומר אשר מביא את השתן לרתיחה (Clinitest).

יג. חולה במחלת הקצרת, מותר לו להפעיל מכונה (ובמקום של סכנה – אף חשמלית) עם חומר מרפא, כדי להקל עליו את הנשימה.

יד. אחות המחממת מים ביום טוב לצורך בקבוק חם לחולה, תחממם אגב חימום מים בקדירה לצורך שתיה, שטיפת כלים וכדומה.

טו. במקרה שיש צורך להרתיח מים ביום טוב לשם חיטוי מכשירים רפואיים, יש לעשות כנ"ל בסעיף הקודם. ומותר גם לשפות קדירה עם מים על האש אך ורק לצורך החיטוי, אבל בתנאי שתכוון להשתמש במים החמים ביום טוב, כגון לרחיצת הידים וכדומה.

בשבת – יש מקום להקל ולהעביר מים מדוד העומד על גבי האש לתוך קדירה ריקה, שהניחה ע"ג האש, או מחזיקה ביד עד שמניחה ע"ג האש, להכניס בהם את המכשירים הטעונים

חטוי, ולהעמיד קדירה זו על גבי אש מכוסה, (אך רצוי להכין מבעוד יום במידת האפשר מזרקים ומחטים וכדו' מחוטאות).

טז. מותר לומר לנכרי לחמם מים לצורך החולה שאין בו סכנה, ומותר לחולה שאין בו סכנה לשתות מים שהוחמו על ידו (או מים שהוסיפם נכרי לדוד העומד על האש מערב שבת), אך אסור לאחיות ולכל אדם בריא ליהנות ממים אלו. וכן לא לעזור לנכרי במילוי הקדירה וכו'. מאידך, אין חובה על האחיות לתת לחולים את המים שיוחדו להן – כאשר אזלו המים – בכדי למנוע הרתחת מים על ידי נכרי, אלא תאמר האחיות לנכרי לחמם מים עבור החולים, ולא תסייע בידו להכנת המים ובישולם.

יז. בעת רחיצת חולה, יש להשתמש בסבון נוזלי בלבד. אם אין סבון נוזלי, אפשר להכניס סבון לתוך מים אשר מידת חומם פחותה מ-45 מעלות, כדי שימס. הרחיצה תיעשה ביד או בכפפת נילון, אך לא בבד ולא בספוגית.

דיני פיקוח נפש ותולה שיש בו סכנה בשבת ובחג

א. מותר לחלל את השבת, ואפילו מצוה לעשות כן, בכל מקרה שקיים פיקוח נפש או שקיים ספק פיקוח נפש, וכל הזריו וממהר לחלל את השבת במקרה כזה – הרי זה משובח. ומחלל אדם את השבת אפילו אם אין במעשהו אלא כדי להציל את הנפש לשעה קלה בלבד, ואף אם נתברר שהמלאכה לא הביאה שום תועלת, מכל מקום עשה מצוה ויקבל שכר טוב מאת ד', ואין הבדל בין הצלת גדול להצלת קטן, וכן אין כל הבדל בין חילול שבת על ידי החולה עצמו להצלת נפשו לבין חילול שבת על ידי אחרים המחללים בעבורו.

"וכשעושין דברים אלו (לחלל את השבת לצרכי החולה שיש בו סכנה), אין עושין לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים וכו', כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה – ולכל מקרה אחר של פיקוח נפש – שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא י"ח ה') – ולא שימות בהם. הא למדת, שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר: "גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם" (יחזקאל כ' כ"ה), (רמב"ם, הלכות שבת פרק ב').

ב. דברים אלו אמורים:

(א) בכל מחלה שלפי דעת הרופא יש בה משום סכנה לחיי החולה. וכשאין רופא במקום – נאמן כל המתמצא קצת בעניני רפואה לומר שיש במחלה זאת משום סכנה, והוא שהשבת קדושה לו ולא יבוא לחילולה בחינם.

(ב) בכל מחלה אשר לפי הרגשתו של החולה נשקפת סכנה לחייו בגללה, אפילו אם דעת הרופא אינה זהה עם החולה. אמנם ודאי אין החולה נאמן נגד דעת הרופא בקביעת הדיאגנוזה שלו.

(ג) בכל מחלה שאין בה משום סכנה לפי שעה, אבל קיים חשש שהיא תתגבר ותיהפך למסוכנת אם לא יטפלו בה כראוי בו ביים.

(ד) ביולדת – הרי היא בחוקת מסוכנת, ודינה יבואר להלן בפרק ד.

ג. בכל מקרה, שאם לא ייעשה דבר מסוים לחולה המסוכן – יכבד עליו החולי, או אפילו רק קיים חשש לכך, וכן הדין לגבי כל אדם חולה אשר כעת אין בו כל סכנה, אבל קיים החשש, שאם לא יעשו לו עכשיו דבר מסוים יכבד עליו החולי ויסתכן – מחללים את השבת, אפילו באיסורי תורה, בכל דבר שהחולה צריך כדי לא להחמיר את מצבו. וכן הדין לגבי כל סכנה אחרת שהאדם נתון בה – עושים כל דבר הנחוץ להצלת הנפש או להקטנת הסכנה. ומותר לעשות בכל אלה אפילו אם ספק הוא, אם זה יעזור לו.

לפיכך:

(א) מותר לטלפן לרופא כדי לקרוא אותו לחולה או לבקש ממנו הוראות טיפול, ומותר לטלפן לו אפילו אם ספק הוא, אם הרופא נמצא בביתו. אכן, באותם בתי חולים, בהם מועסקים בשבת נכרים, אם אפשר, תבקש האחות מהנכרי לבצע את פעולות החיוג והחזרת השפופרת.

(ב) מותר לאחות תורנית להרים את הטלפון, בכל מקרה שבו קיים חשש לסכנת נפשות, אף אם קיים חשש שלא כל השיחות הטלפוניות תהיינה לצורך.

(ג) מותר לאחות אשר יתכן ויצטרכו לה בעת פיקוח נפש לשאת מכשיר Intercom בכדי שתוכל לבוא מיד בעת הצורך הדחוף.

(ד) מותר להדליק אור כדי לדאוג לצורכי החולה, וראי להלן סעיף כא.

(ה) מותר להכין כל תרופה שלה זקוק החולה.

(ו) מותר לרשום פרטים רפואיים חיוניים שעלולים להשכח או להיחלף אם לא ירשמום, כגון מירשמים חשובים או סוגי דם, אינפוזיות או לחץ דם. אבל תכתוב האחות רק את הנחוץ ביותר.

(ז) מותר לבשל אוכל עבור החולה כשדרוש לו אוכל טרי או חם, ואין נכרי במקום, וראי להלן סעיף כא.

(ח) מותר לרשום הפניה מבית חולים לבית חולים אחר, כאשר מדובר בהצלתו של החולה. אבל תכתוב האחות רק את הפרטים הנחוצים (ראי פרק ו' סעיף א').

ד. יתר על כן, כל דבר שיש בו צורך גדול לחולה המסוכן, אף שעל ידי מגיעתו לא תגדל הסכנה הנשקפת לחולה – מותר לעשותו גם אם כרוך בעשייתו איסור תורה.

לפיכך:

(א) מותר לכבות את האור כדי שהחולה יוכל לישון, אלא אם כן אפשר להוציא את האור למקום אחר או לכסותו (בבית חולים בו עובדים נכרים בשבת – תשתדל האחות שהכיבוי ייעשה על ידי הנכרים).

(ב) מותר להדליק תנור בשביל החולה, ובימי שרב מותר להפעיל מאורר ומזגן אויר וכיו"ב, לחולה הזקוק לכך. באותם בתי חולים, בהם מועסקים בשבת

נכרים, תבקש האחות לכתחילה מהנכרי במחלקה לבצע פעולות אלו.

- (ג) אם אין מים רתוחים מוכנים, מותר להרתיח מים להכנת תה בשביל החולה, וכן בשביל לרחצו – אם יש בכך צורך גדול לחולה, ואין נכרי במקום.
- (ד) מותר להזריק לחולה זריקות מדכאות כאבים או ויטאמינים.

ה. כל דבר שבשל מניעתו, דהיינו אם לא יעשוהו כלל, תהיה נשקפת סכנה או חשש סכנה לחולה, ומאידך ברור שאין צורך לעשותו דוקא בשבת, אם יש בו בדבר זה משום איסורי תורה – אין עושים אותו, ואם רק איסורי דרבנן יש בו – עושים אותו, אך אם אפשר – יעשוהו באופן שונה מאשר בחול.

לפיכך:

(א) דוחים ניתוח למוצאי שבת, אם אין לחשוש כלל שמצבו של החולה יחמיר והוא יבוא לידי סכנה. (ואין לבצע בשבת רישומים, בדיקות מעבדה ורנטגן לחולה אשר ינותח לאחר צאת השבת).

(ב) חולה המקבל מידי יום ביומו הקרנה אחת, ואין הבדל באיזו משעות היום הוא מקבל אותה משהים אותה למוצאי שבת. ומותר לתת לו כל מיני תרופות.

ו. כל טיפול, אשר מצבו של החולה לא ישתנה אם ידלגו עליו מזמן לזמן יום אחד, ואכן נהוג לעשות כן, – יבחרו בשבת כיום שניתן לדלג. ואם לא כרוך הטיפול באיסורי תורה – יעשו אותו בו ביום, ואם אפשר – יעשוהו בשינוי.

ולכן: –

(א) שקיעת דם אשר אינה נעשית מדי יום ביומו – לא יעשוה בשבת (אם אין סיבה מיוחדת לעשותה דוקא לזמנים קבועים מראש, לשם השוואת תמונת הדם, והזמן הקבוע חל בשבת).

(ב) מאידך חולה במחלת סכרת, אשר צריך לבדוק את השתן שלו כל יומיים עד שלושה, והוא משתמש לצורך זה בקיסם המיוחד לכך, מותר לו לעשות כך בשבת (ולא ישתמש לצורך זה בכדורים המכילים חומר המביא את השתן לרתיחה - Clinitest), אבל אם יש צורך לרשום בו במקום את תוצאות הבדיקה - ידחה למחרת היום.

ז. מותר לחלל את השבת לצורך טיפול בחולה שיש בו סכנה, אף אם אפשר לעשותו בהיתר, אם אופן הטיפול האסור הוא יותר טוב בשביל החולה.

ולכן: -

(א) מותר לטלפן ולהזמין רופא יותר מומחה, אף שרופא תורן נמצא במקום.

(ב) מותר להדליק תאורה נוספת, אם על ידי כך יהיה הטיפול טוב יותר.

(ג) זריקות שאפשר לתיתן בתוך השריר, ואם ינתנו תוך הוריד - תהיה השפעתן יעילה יותר ומהירה יותר, מותר לתיתן תוך הוריד (זריקה אינטראוינוזית).

(ד) מותר להדליק תנור או מזגן אויר במחלקת תינוקות בהתאם לצורך. באותם בתי חולים המעסיקים נכרים בשבת - ידליקום הנכרים, ואם אין נכרי - תדליק האחות בעצמה, אם אפשר - בשינוי.

ח. כל דבר שיכול לעזור לחולה שיש בו סכנה, ואשר במניעתו תיווצר אצל החולה הרגשה של טיפול בלתי מספיק אשר עלולה להשפיע לרעה על מצבו הנפשי, מותר לחלל את השבת עבורו, בתנאי שאין הרופא אומר שדבר זה עלול להזיק לחולה. לפיכך:

(א) חולה או יולדת הדורשים שיקראו את רופאם הפרטי או רופא נוסף להתייעצות, מותר לטלפן ולקראם.

באותם בתי חולים, בהם מועסקים בשבת נכרים, תבקש האחות מהנכרי במחלקה לבצע את פעולת החיוג והחזרת השפופרת.

(ב) מותר לבשל בשבת עבור חולה הדורש אוכל טרי בטענה שהאוכל העומד על התנור מערב שבת עלול להזיק לו.

ט. יתר על כן, אפילו אם החולה עצמו אינו מבקש את הטיפול, אך קיים חשש רציני שתיווצר אצלו הרגשה כנ"ל אם לא יעשוהו לו – מותר לחלל את השבת. ולכן: –

(א) מותר להדליק אור במקום חשוך כדי שהחולה ירגיש ששמים אליו לב.

(ב) מותר לנסוע יחד עם החולה לבית החולים, אם אכן קיים חשש שתיווצר אצלו הרגשה כנ"ל.

(ג) אחות המלווה חולה המועבר לבית חולים אחר, רשאית לנסוע עמו כנ"ל.

(ד) מותר ללוות במעלית חולה שיש בו סכנה.

י. לעומת זאת, דבר שעשוי רק להפיס את דעתו (להרגיעו) – אין לחלל עליו את השבת באיסורי תורה, אבל עושין אותו באיסורי דרבנן.

לפיכך: –

מותר ללכת אל מחוץ לתחום, כדי לקרוא לקרובים לבקר אצל החולה, אם הוא מבקש זאת, אבל אין לטלפן אליהם או להסיעם אליו במכונית.

יא. כל דבר שהרופא אומר כי יש צורך לעשותו לצורך רפואתו של החולה, יש לציית לפקודתו אם הדבר נוגע לטיפול מיידית. אכן, כדי שלא תהיה קדושת השבת קלה בעיניהם – תשאל האחות את הרופא בדרכי נועם אודות כל מקרה

ומקרה, אם יש הכרח לטיפול מידי או שמא ניתן להמתין עד מוצאי שבת.

לפיכך: —

ניתוחים, צילומים (ואפילו צילומים משום ספק סכנה), חבישת פצעים ושברים מסוכנים או תחבושת גבס, שהרופא אומר שצריך לעשותם בו ביום — יש לציית לו.

יב. מותר לחלל את השבת, אפילו באיסורי תורה, כדי למנוע אפילו חשש סכנה לבריא. ומותר לעשות כן אפילו אם ספק הוא, אם הדבר יוכל לעזור למנוע את הסכנה.

ולכן: —

מותר להזריק זריקת חיסון (פרופילאקטית) לאדם בריא, אשר קיים חשש שאם יקבל מחלה מסוימת — הרי זה מהווה סכנה עבורו.

יג. אף כי מותר לחלל את השבת במקרה של פיקוח נפש, יש לזכור כי קיים הבדל בין פיקוח נפש לבין מה שמוגדר בימינו כ"דבר חיוני", שכן במקום פיקוח נפש מותר ומצוה לחלל, ואילו בדבר חיוני אין היתר לחלל.

יד. אף כי מותר וצריך לחלל שבת לצורך חולה שיש בו סכנה, מכל־מקום חובה להכין כל דבר שיצטרכו לו בשבת, ואסור לסמוך על מה שיהא מותר לחלל את השבת אם לא הכינו מראש, וראי לעיל פרק א' סעיפים א' וב'.

טו. כל איסור שיש לעשותו בשביל חולה שיש בו סכנה, מוטב לעשותו על ידי שינוי, אם אופן עשייה זה לא יביא לידי השהיית הפעולה הנחוצה.

לפיכך: —

(א) כשיש צורך להדליק חשמל, תדליקנו במרפק ולא

ביד.

(ב) רישומים אשר ניתן לרשם ביד שמאל (סימון מספרים וכו'), יש לעשותם בשמאל.

(ג) איספלגית Micropore, יש לקרעה בשיניים ולא ביד.

(ד) יש לנתק מכשירי חשמל בשינוי, אם קיים חשש שהשארית של המכשיר דלוק תגרום לקלקולו ויתכן שיצטרכו לו, ואין אפשרות לחדש אותו מידי פעם (פנס לבדיקת האזניים, יש להשאיר אותו דלוק, כיון שבדרך כלל נמצאות בבית החולים בטריות חדשות). באותם בתי חולים, בהם מועסקים נכרים, תבקש האחות מהנכרי לכבות את המכשיר.

טז. מותר לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה, גם אם יחד עם חילול-שבת זה ייעשה איסור אחר, אשר אין לו כל קשר עם עצם פיקוח הנפש, אלא שבלעדיו אי-אפשר לעזור לחולה (ומותר לעשות כן כיון שאי-אפשר בלי המלאכה הנוספת).

ולכן: —

(א) מותר לפתוח מקרר חשמלי ולהוציא ממנו צרכי החולה, גם אם הנורה תידלק על ידי כך (וחובה להוציא את הנורה לפני שבת, כדי שלא יבואו לידי כך), אבל אין לסגור את הדלת של המקרר, כיון שהנורה נכבית ואין בו כל צורך לחולה. ואם יש חשש שהתרופות תתקלקלנה וקשה להשיג אחרות — מותר גם לסגור את דלת המקרר. — מוטב לכבות הנורה מאשר לסגור ולפתוח את הדלת, כיון שנעשות כמה פעולות של כיבוי והדלקה.

(ב) מותר להשתמש במכשיר מיוחד לבדיקת דם (Autoanalyzer), אשר בבת אחת נבדקות כל מיני בדיקות, וגם אלו אשר אין בהן צורך מידי.

(ג) מותר להוציא מים מן הדוד החשמלי (בוילר) לצרכי החולה, אף על פי שמים קרים יכנסו במקומם של אלה והם יתחממו מכוח החשמל הדלוק.

יז. יש למעט בעשיית איסורים עד כמה שאפשר.

(א) יש לצמצם ברישום ממצאים רפואיים שאינם לצורך מידי.

(ב) תחבושת שהיא ארוכה מדי, אין לחותכה אלא יש לכרוך אותה כולה על האבר הפצוע. וטוב שלא תקשור האחות את קצות התחבושת בקשר של קיימא (קשר כפול) ושלא תדביקם באיספלנית (פלסטר), אלא תקשרם בעניבה או תהדקם בסיכת בטחון או במהדקי תחבושת מיוחדים. אולם ודאי שקודם כל יש להבטיח שהתחבושת תחזיק היטב ולא תיפול, אפילו אם לשם כך תצטרך לחותכה או לקשור קשר או להדביק עליה איספלנית (אבל אסור לעשות כן מטעמים כספיים גרידא) – כאשר מדובר בחולה שיש בו סכנה.

(ג) כאשר צריך ליתן משחה על גבי פצע, תסחטנה ישירות מן השפופרת על הפצע, או אפילו על התחבושת, ובלבד שלא תמרח ותחליק את המשחה. ואם המשחה בצנצנת, תוציאנה במקל (אפליקטור) ותתנה בו על גבי הפצע או על גבי התחבושת, ולא תמרח אותה על הפצע או על הגזה. ומותר לשים תחבושת על המשחה הנמצאת על הפצע. ואם אי אפשר בדרך זו – מותר גם למרוח את המשחה.

(ד) אם אפשר להשתמש במכשיר אשר בו נדלקה נורה, ומאידך אפשר להשתמש במכשיר אשר בו אין נורה – יש להשתמש במכשיר ללא הנורה. זכן אם ישנו מכשיר אשר בו נורה רגילה, ומכשיר אחר אשר בו

נורת ניאון (פלורוסנט) – יש להשתמש במכשיר בעל נורת הניאון. הוא הדין, אם אפשר להדליק במתג אחד נורה אחת ובמתג אחר שתי נורות, ויש צורך בהדלקתה של נורה אחת בלבד, תדליק בזה של נורה אחת, אם אין הדבר גורם לעיכוב בעבודתה.

יח. חולה שיש בו סכנה הזקוק לשני טיפולים הכרוכים באיסורי תורה, אחד בבוקר ואחד בערב, כגון שתי הקרנות, משהים את הטיפול השני עד מוצאי שבת. דין זה נאמר גם בטיפול אחד, שאפשר לעשותו בשני שלבים, ואפשר לעשות את השלב השני במוצאי שבת, כי אז משהים עשיית השלב השני עד מוצאי שבת, ואין במקרה זה כל היתר לחלל את השבת באיסורי תורה.

יט. יש למעט בחומרת האיסור עד כמה שאפשר.

ולכן: –

לצורך חיטוי ועיקור (סטריליזציה) של מכשירי רפואה יש להשתמש, במידת האפשר, במים שהורתחו מבעוד יום. ומה טוב לחטא במים שהורתחו מבעוד יום ועדיין לא נצטננו לגמרי. לאחר החיטוי, אל תמיין האחות את המכשירים המעורבים, להניח כל סוג למקומו המיועד לו, אלא תקח אחד אחד, תנגבנו ותניחנו במקומו המיוחד לו.

כ. יש למעט, במידת האפשר, בשיעורי האיסור שאותו הכרחי לעשות בשביל החולה שיש בו סכנה.

ולפיכך: –

(א) מותר לבשל את הכמות הדרושה לחולה, אבל לא יותר ממנה. ואסור להוסיף על הדרוש אפילו באותה קדירה שבה מבשלים בשביל החולה, ורק אם השעה דחוקה, אין צורך לדקדק במידה. וכן המחממת מים לרחיצת חולה שיש בו סכנה, או לשם חיטוי מכשירים

— תרתיח מים דק בכמות הדרושה לה ולא יותר ממנה.

(ב) במכשיר אשר בו נחוצות פעולות אחדות של הדלקה (בכפתורים שונים), יש לכוון תחילה את הכפתורים השונים ורק לאחר סידורם והכוונתם — תחבר את המכשיר לזרם החשמל. והוא הדין בכיבוי המכשיר — אל תכבה כל כפתור לחוד, אלא תנתק את המכשיר מהחשמל ותגרום לכיבוי כל הנורות בבת־אחת.

(ג) בעת לקיחת דם לבדיקות שונות, יש להשתדל להוציא בבת־אחת את כל כמות הדם הדרושה.

כא. תבשיל שנתבשל בשביל חולה שיש בו סכנה, אין שום היתר לאדם אחר — ואפילו לחולה אחר, כל זמן שאינו בסכנה — לאכול מן הנותר (גזרה שגזרו חז"ל, שמא יוסיפו בשביל הבריא). אבל אור שהדליקו בשביל החולה שבסכנה, מותר לאדם אחר, אפילו הוא בריא, ליהנות ממנו כיון שאור זה משמש את כולם ביחד, אחד החולה ואחד הבריא.

פרק ד

דיני יולדת ומינקת

א. היולדת – מותר לחלל עליה שבת ויו"ט כדין חולה שיש בו סכנה (ראי לעיל פרק ג סעיף ב (ד)), אבל מכיון שתהליך הלידה הוא תופעה טבעית, היפלו אותה חכמינו ז"ל לחומרא ואמרו, שבעשיית האיסורים בשביל היולדת יש לשנות מאופן עשייתם בימות החול, אם על ידי כך לא יחול עיכוב בעשיית הדברים שצריך לעשותם.

ב. דין אחד ליולדת, בין שולדה חי ובין שולדה מת ר"ל. ואותם הדינים נוהגים גם לגבי המפלת, אם הפילה לאחר שעברו ארבעים יום מתחילת הריונה.

ג. מרגע שהאשה מרגישה שהגיע זמנה ללדת, דהיינו שמרגישה צירי לידה סדירים, ואפילו אם ספק בדבר אם תלד עתה, מותר לטלפן לאמבולנס, ומותר לה לנסוע לבית החולים שנרשמה בו – ואפילו יש בית חולים אחר הקרוב יותר – וגם למלווה מותר לנסוע אתה. ומותר לה לקחת עמה כל מה שהיא צריכה לשבת אף על פי שאין עירוב במקום.

ד. אולם דברים שאת עשייתם אפשר להשהות – אסור לעשותם עד הזמן בו הדם או המים מתחילים לרדת, או כשאין היולדת כבר יכולה ללכת.

ה. ולכן, אף על פי שמותר להביא את האשה לבית החולים ומותר לעשות לה חוקן כדי להקל על הלידה ומותר לגלח את שערותיה לפני בדיקתה (אמנם מוטב לגלחן לפני שבת), הרי שאין להדליק אור כדי שתוכל לראות, כל זמן שלא נראתה אחת התופעות הנ"ל. אין להרתיח בשבילה מים להכנת תה עד שהיא מתחילה ללדת, וכן אין להפעיל את מזגן האויר לפני זמן זה, וכיוצא בזה.

1. מותר לחלל את השבת לכל צרכי גוף התינוק הנולד, כל שיש תקווה שיוכל לחיות, ואפילו חיי שעה בלבד. ובזמננו שהומצא האינקובטור – אף תינוק בן ח' חדשים דינו כחי ומחללין עליו את השבת. אמנם מה שרגילים בבתי חולים ליולדות שקושרים שרוך על שתי ידיו של התינוק הנולד עם שם האם, ועושים כן על מנת למנוע החלפת התינוקים הנמצאים בבית החולים – אין לכתוב בשבת, אלא יכינו מלפני השבת שרוכים עם סימני היכר (כגון, שרוכים ממוספרים לאם ולתינוק עד צאת השבת), ואשר ניתן לסוגרם במהדקי תחבושת וכדומה. וטוב לא לקשור את השרוכים בשבת בקשר כפול. באותם בתי חולים המעסיקים נכרים בשבת – יכתוב הנכרי את הפרטים הנחוצים. וכן הכנת חבילת המכשירים – בגמר השימוש בהם – והדבקתה, תיעשה על ידי נכרי.

2. עם גמר הלידה מותר לתפור את התפירה הנחוצה ליולדת. במשך שלשה ימים אחר גמר הלידה, דהיינו 72 שעות, יש ליולדת דין של חולה שיש בו סכנה, ומותר לחלל עליה את השבת בכל דבר שמישהו – אפילו מי שאינו רופא או מילדת (במקום שאין נמצאים כאלה), אך הבקי קצת בעניני רפואה (שומר שבת) – רואה בו צורך, ואפילו כשהיולדת עצמה אומרת שאין הדבר דרוש לה, וכל שכן בדבר שהיא עצמה מבקשת, כי אז עושים לה כל מה שהיא דורשת – גם אם רופא יאמר, שאין לה כל צורך בו.

ואם היולדת עצמה אומרת שאין צורך לחלל את השבת, וגם הרופא והמילדת מסכימים לדבריה – אין מחללים עליה את השבת.

סמוך לשקיעת החמה יש לשים לב היטב ולהקפיד על הזמן המדויק של יציאת ראש הולד (לענין ברית מילה).

לפיכך, מותר להחם מים בשבילה, אם אין מים חמים מוכנים והיא זקוקה להם. אם מצטערת מחמת שקר לה – מותר להדליק תנור בשבילה, אפילו בתקופת תמוז, אם אין נכרי במקום. אולם גם באלה יש לשנות מאופן העשייה בימות החול במידת האפשר.

ח. גם במשך ארבע היממות שאחרי שלשת הימים הראשונים, דינה כדין חולה שיש בו סכנה, אולם הבדל יש בין שלשת הימים הראשונים ובין הארבעה שאחריהם, שכן בארבעת הימים האלה אסור לעשות בשביל היולדת אותם הדברים שהיא אומרת שאין לה צורך בהם, אפילו אם אחרים – שאינם מומחים – אומרים שהם דרושים לה, כל זמן שאין הרופא או המילדת אומרת שצריך לחלל עליה את השבת בהם. ואם היולדת שותקת, הרי נאמן כל אחד – ואפילו מי שאינו מומחה (שומר שבת), במקום שאין רופא מצוי – לומר שעל דבר מסויים צריך לחלל עליה את השבת. ואם היא מבקשת – מחללים עליה, אפילו כשהרופא אומר שאין צורך לעשות מבוקשה.

ט. מן היום השמיני (כלומר, אחרי שעברו שבע יממות מגמר הלידה) ועד סוף שלשים יום ללידתה – כל זמן שלא נתגלה איזה שהוא סיבוך – דינה כדין חולה שאין בו סכנה, וכפי שמבואר לעיל בפרק ב. ויש להיוועץ ברב מורה-הוראה בנוגע לכל דבר שלא מוזכר שם בפירוש.

דיני המינקת

י. המינקת מותרת לנקות את פטמות שדיה לפני שתניק, והנכון לעשות זאת על ידי שתרחצן (אחרי התייעצות עם רופא) במי בור שבידיה או על פיסת ניילון (לא בספוגית). ואל לה, לאשה, להשתמש לצורך זה בצמר גפן, גם כשהוא נתון במלקט, כיון שבעל כורחה היא תסחט את צמר-הגפן.

יא. אשה בתחילת ימי הנקתה, מותר לה לטבול צמר־גפן בתוך פיטוצין או חומר אחר, ולהניחו בצד הנחירים, כדי להקל על הכאבים בתחילת ימי ההנקה, ותיזהר מאד לא לסחוט את צמר־הגפן.

יב. אם התינוק אינו רוצה להתחיל לינוק, מותר למניקתו לקלח קצת מהחלב שבשדיה לתוך פיו, כדי שיאחו בשד וינק, אבל אסור לה לקלח מהחלב שבשדיה לתוך כלי.

יג. מינקת שיש לה עודף חלב, והיא סובלת משום כך, מקלחת את החלב העודף לתוך כיוור או על הרצפה, וגם על החיתול – אם אין מקפידים לסוחטו, שמכיון שהחלב הולך לאיבוד בלאו הכי, לא גזרו חכמינו ז"ל במקום צער.

יד. וכן מותר להוציא את החלב העודף במשאבה המיוחדת לכך, אבל יש להקפיד להריק את המשאבה לעתים קרובות כדי שלא יצטבר בה חלב הרבה.

טו. מינקת שתינוקה אינו יכול, משום מה, לינוק משדי אמו, או שתינוקה נמצא בבית החולים והיא חייבת להביא לו כל יום חלב טרי משלה, וחלב זה הוא המזון העיקרי של התינוק – תוציא את החלב משדיה לתוך כלי גם בשבת, מכיון שתינוק רגיל לשתות חלב אמו הוא עלול להסתכן, אם ישקוהו חלב אחר.

טז. מינקת שאירעה לה דלקת בפטמות שדיה, באופן שצריכה לטפל בהן בשבת, תכין מלפני השבת חתיכות בד מרוחות במשחה (ותכסה אותן עד שעת השימוש), ואז יהא מותר לה לשימן על הדדים בשבת. וכן מותר לה לקחת תרופות ולהזריק זריקות למנוע דלקת השדיים.

פרק ה

הטיפול בפצעים בשבת וביום טוב

א. בכל פצע אשר לדעת רופא יכולה להתפתח ממנו סכנה לכל הגוף, או פצע שעל גב היד או שעל גב הרגל המהווה פגיעה בכלי הדם – דינו כדין חולה שיש בו סכנה. ולכן, אם ישנה אפשרות לטיפול בשינוי – תעשה כפי ההוראות המנויות בפרק זה. אם אופן הטיפול בשינוי יגרום לעיכוב בטיפול הנאות – תעשה כרגיל כבימות החול, ללא שינוי.

ב. הפצוע פצעים שגורמים לכאבים מרובים, או שיש בהם חשש לסכנת האבר הפצוע – דינו כדין חולה שאין בו סכנה ונתבארו פרטיו בפרק ב.

ג. פצעים שטחיים, כוויות קלות, כוויות שמש, שטף דם חיצוני, וכדומה – הטיפול המותר בהם הוא רק לשם חיטוי הפצע וניקוויו, ומניעת התפשטות המכה או הדם.

ולכן: –

מותר לשטוף פצע במים או במי חמצן. וכיצד תעשה? תנקה בפיסת ניילון (לא ספוגית) או בכפפת ניילון, ואם יש צורך להשתמש בצמר-גפן או בליגנין (Tissues), תשפוך תחילה את המים או את מי-החמצן על הפצע, ותנקהו בצמר-גפן יבש או בליגנין רק לאחר מכן. ואין לטבול מלקט במים – אף מבלי לגעת בצמן-גפן – שכן בשעת הניקוי נסחטים המים הספוגים בו.

ד. מותר לפזר אבקת דרמאטול על הפצע בכדי לעצור בעד שטף דם, וכן מותר לשים כל חמרי חיטוי למיניהם (יוד וכדומה) כדי לחטא את הפצע ולמנוע זיהומו, ומותר גם לקחת לצורך שימוש זה מכחול של ניילון, מטפטף, מקל

זכוכית וכדומה. לעומת זאת, אין ליתן על הפצע חומרים מרפאים (כגון אבקות אנטיביוטיות).

ה. מותר לקשור עורק כדי להפסיק שטף דם, ואין בענין זה מקום להגבלות שכן יש בכך משום פיקוח נפש, אבל אין לחלל את השבת בדליפה ורידית. ומותר להפסיק את הדליפה על ידי לחץ ישיר על הפצע.

ו. מותר לפתוח פצע, ביד או במחט (ואסור ללבן מחט וכדומה עובר לשימוש בהם, אבל מותר להעבירם דרך האש, הלוך וחזור, על מנת לחטא אותם לצורך השימוש בהם), וכשאי אפשר, מותר לפתוח אף בסכין ובמספריים כדי להוציא מוגלה ממנו. וזאת אפילו אם עלול לצאת דם יחד עם המוגלה, אבל אין ללחוץ על הפצע אחרי שהמוגלה יצאה, ואסור לעשות כן מחמת הדם הנסחט. וכן מותר להכניס בפצע מכשיר (Drain) כדי שפי הפצע ישאר פתוח. אבל אסור לגזור את שולי הפצע וכן אסור לתלוש מן העור שעל הפצע.

ומותר לעשות בשבת אמבט במי-סבון, כדי לרכך את הפצע ולהוציא ממנו המוגלה.

ז. וכן מותר להוציא קוץ או רסיס שחדר לגופו של אדם, בין ביד ובין במלקט ומחט. נמצא הקוץ או הרסיס מתחת לצפורן, יש בו משום פיקוח נפש ומותר לבקוע את הצפורן בעזרת מספריים וכדומה.

ח. מותר לחבוש פצע כדי למנוע את זיהומו, אבל אין ליתן בו משחה כלשהי. ומותר לקרוע את הנייר העוטף תחבושת סטרילית, וטוב להקפיד לא לקרוע במקום האותיות או בין האותיות של מלה שלמה. אכן, יש להכין לפני שבת כמות מספקת של תחבושות, אגדים ואספלניות (פלסטרים).

ט. אסור לחתוך את התחבושת, אם היא גדולה מדי, אלא תכרוך אותה כולה על הפצע, וגם לחתוך בתחבושת לאורכה כדי שיהא אפשר לקשור אותה – אסור, וצריך להזהר שלא לתלוש חוטים מן התחבושת. יש לקשור את התחבושת בעניבה, בסיכת בטחון או במהדקי תחבושת מיוחדים (וטוב לא לקושרה בקשר כפול).

י. אסור להדביק איספלנית (פלסטר) על קצות התחבושת כדי להדקה. בשעת הצורך – יש להקל, אם אמנם תדביק את קצה האיספלנית על עור האדם.

יא. מותר להשתמש באיספלנית המכוסה גזה (סלואפלסטה, טנוזופלסטר, הנזהפלסטר וכיוצא בזה) לשם חבישת פצע, אך יש להסיר את הניירות המכסים את צדדי האיספלנית לפני שבת.

יב. מותר להסיר תחבושת כדי להדקה מחדש, אפילו היתה משחה מרוחה עליה לפני שבת. אולם כאשר נפלה התחבושת על הקרקע – אסור להחזירה.

יג. תחבושת המהודקת על ידי פלסטר – אין להסירה בשבת על ידי פתיחת הפלסטר. אבל מותר לחתוך – דרך קלקול – את התחבושת, גם אם תצטרך להשתמש לצורך זה במספרים.

יד. טוב לא להסיר איספלנית הדבוקה במקום שעיר שבגוף, שכן בעל כורחו ייתלשו שערות בשעת הסרתה. אולם מותר לשפוך עליה בנוזין, וכך להסיר את האיספלנית.

טו. מותר לנקות משחה שנשארה דבוקה על עור האדם, ומותר להשתמש לצורך זה בצמר-גפן, כשאינו ספוג באלכוהול או במים.

טז. מותר להסיר ביד גלדי פצע, אך תזהר שלא להוציא דם בעשותה כן. אסור לחתוך יבלת ובשר יבש – ואפילו ביד.

יז. מותר ללחוץ בסכין וכדומה על נפיחות כדי למנוע התפשטותה, וכן מותר להכניסה לתוך מים, אבל אסור לשים עליה מטלית רטובה (קומפרס). במקום של כאבים עד שחש כל גופו – מותר לשים קומפרס (בדבר אופן הכנת הקומפרס – ראי בפרק ב סעיף יא).

יח. מי שאירע לו נקע ואינו חש בכאבים חזקים, מותר להביא את האבר שנקע למצב של מנוחה. ולכן, מותר לקשור (בעניבה או באמצעות סיכת בטחון), יד שנקעה כדי להרימה, או לחובשה בתחבושת אלסטית. אבל אסור למרוח את מקום הנקע בשמן או בקמפור (אף נוזלי) או לשפשף אותו הרבה, וכן אסור לשים קומפרסים באבר שנקע.

ואם חש בכאבים חזקים עד שנחלש כל הגוף, מותר לעשות את כל האמור לעיל, ולא תשתמש במשחת קמפור אלא רק בקמפור נוזלי.

יט. מי שנכווה כווייה רגילה (באש או בשמש וכדומה) ואינו חש כאב חזק – אל לו לקבל שום טיפול רפואי. אולם בכוויות קשות יותר, דהיינו כשישנו כאב חזק, מותר לשפוך שמן על המקומות הנפגעים ולכסותם בגזה. גם מותר להוציא משחה משפופרת ולתתה על גבי הכווייה, אבל אסור למרוח את המשחה. ומותר להשתמש בתרופות להרגעת הכאבים.

במקרה של כווייה קשה – דהיינו שהכווייה נמצאת על שטח רחב בעור האדם, יש לציית להוראות הרופא.

כ. מותר לרחוץ את מקום העקיצה של צרעה או דבורה במי קרח (או בחומץ מהול במים, או במיץ לימון) כדי למנוע עקצוץ (גירוד). ואם העוקץ של הצירעה או הדבורה נמצא עדיין בתוך גוף האדם – מותר להוציאו. ואם העקיצה של הצרעה או הדבורה היא בפניו של האדם (ובתינוק – בכל הגוף) – הרי היא מסוכנת ויש לציית להוראות הרופא.

מי שנעקץ על ידי עקרב, ואפילו על ידי עקרב שחור, או מי שנשכו נחש, דינו כדין חולה שיש בו סכנה המבואר בפרק ג.

כא. מותר לאחות לשאת בכיס חלוקה מספריים הנחוצים לה בעבודתה. אין לשאת עט בכיס החלוק אלא אם אכן הוכנס תחילה לתוך שקית מיוחדת המכילה גם דברים שאינם מוקצים ואשר ערכם גדול יותר מהעט (הכתיבה מותרת רק במקרה של פיקוח נפש, כדלעיל).

פרק ו

חדר מיון בשבת וביום-טוב

כמו ביתר המחלקות, כך גם בחדר מיון אשר בבית-החולים חובה להכין מבעוד יום כל אשר ניתן להכין, וראי לעיל פרק א.

את שהותו של החולה בחדר מיון, ניתן לחלק לארבעה שלבים עיקריים:

א. רישום. ב. איבחון. ג. טיפול. ד. העברה למחלקה אחרת או שחרור.

א. רישום:

(א) בעת קבלת חולה, שיש בו סכנה או ספק סכנה, מותר לרשום בגליון האישי את הפרטים הבאים: שם משפחה, שם פרטי, שם האב, גיל, תאריך (ללא ציון השנה) ושעת קבלה, כאשר כל אלה נחוצים לטיפולו של החולה.

(ב) אסור לרשום מספרים שונים, כגון תעודת זהות ומספר החולה וכדומה. אם יש צורך לעשות הרבה בדיקות, כדאי להכין חותמת, שמחתימים בה את פרטי החולה, משום שעל-ידי החותמת אין צורך לחזור ולכתוב כמה פעמים. ומותר לרשום את התלונה העיקרית של החולה.

(ג) בית חולים תורן לקבלת חולים בשבת, אשר השבת קדושה לו, יכין מבעוד יום מספר תיקים, אשר כל תיק מכיל כל ההוראות לבדיקות השונות שיצטרכו להן בשבת, תוך כדי סימון מספר התיק על כל אחת מההוראות האלה, ולא יצטרכו בשבת לכתוב על כל הוראה בנפרד שם החולה ושאר הפרטים הנצרכים.

ב. איבחון:**בדיקות שגרתיות:**

(א) מותר למדוד חום, דופק, ולחץ-דם אצל כל חולה. כמו-כן מותר לבצע בדיקה גופנית רגילה – כולל האזנה לקולות הלב והנשימה. רישום הממצאים לאחר הבדיקה, מותר רק בחולה שיש בו סכנה או בספק סכנה.

(ב) יחד עם זאת, חובה להכין בערב שבת אמצעי עזר, כגון סימנים מוכנים ומוסכמים, כדי שלא יצטרכו לכתוב בשבת (וראי לעיל, פרק ג סעיף יד, ובהערה שבסוף הסעיף).

בדיקות מיוחדות:

(א) הוצאת דם מותרת רק בחולה שיש בו סכנה או ספק סכנה. אודות אופן החיטוי – ראי לעיל, פרק ה סעיף ג.

(ב) מותר לבצע ניקורים שונים (ניקור מותני, ניקור מהריאה או מהבטן וכדומה), כיון שעושים אותם תמיד לחולים מסוכנים או לפחות בגדר חשש סכנה.

(ג) השימוש במכשיר האלקטרוקרדיוגרם (E.K.G.) מותר רק עבור חולה שיש בו סכנה או ספק סכנה. לצורך הולכה חשמלית טובה, רצוי להשתמש בנוזל ולא במשחה, אם הדבר אפשרי, ולא תקח האחות את הנוזל בצמר-גפן משום סחיטה.

(ד) כמו-כן השימוש במכונת רנטגן, מותר אף הוא רק עבור חולה שיש בו סכנה או ספק סכנה. יש להשאיר את המסך דלוק כל השבת, אך אם אין הוא דלוק, מותר להדליקו – אם אפשר בשינוי – לצורך חולה שיש בו סכנה (וראי לעיל פרק ג סעיף כ).

(ה) במקרה של צורך ברנטגן עבור סכנת אבר (אם ודאי אין חשש לסכנת חיים) – מותרת הפעלת המכונה רק על ידי נכרי.

ג. טיפול:

(א) כפי שנכתב לעיל (פרק ב סעיף ה), זריקות תת-עוריות ותוך-שריריות מותרות אף עבור חולה שאין בו סכנה. לעומת זאת, מותרת הזרקה תוך-ורידית ועירווי רק בחולה שיש בו סכנה.

(ב) מותר לתת תרופות אף לחולה שאין בו סכנה.

(ג) עצם שנתפרקה מחיבורה, מותר להחזירה למקומה, כיון שיש בכך משום סכנת אבר, ולפעמים גם משום סכנת נפשות. ואם לפי דעת הרופא, אין בו אלא סכנת אבר – יש לעשות את ההרדמה באופן שיש בו רק איסור דרבנן. אבל כל שיש בו משום סכנת נפש או רק חשש לסכנה – מותר לעשות את ההרדמה אפילו אם קשורה היא באיסורי תורה.

(ד) עצם שנשברה, אף על פי שברור כי אין בכך משום סכנה לכל הגוף, מותר לחובשה בתחבושת זמנית כדי להחזיקה, וכן מותר לקושרה כדי להרים מקום השבר. וטוב שלא לקושרה בקשר כפול אלא רק בעניבה, או בסיכת בטחון. נתינת גבס על שבר שאינו מהווה סכנה לכל הגוף, מותרת רק על ידי נכרי.

(ה) במקרה של נקע או צביטה עם כאבים חזקים עד שנחלש כל הגוף, או במקרה של דלקת, דלקת ורידים וכדומה, שגורמים לכאבים חזקים – מותר לעשות קומפרסים באופן שנתבאר לעיל בפרק ב סעיף יא.

בדיקות מעבדה:

(א) בדיקות שתן, צואה וכו' המבוצעות על ידי חומרים כימיים מסויימים המשנים את צבעם בבואם במגע

עם השתן והצואה (כגון: Lapstix, Dextrostix, Hematest, נייר לקמוס ועוד) – מותר לעשותן בשבת.

(ב) אולם כדורים המכילים חומר אשר מביא את השתן לידי רתיחה – אין להשתמש בהם בשבת, אם ניתן לבצע את הבדיקה באופן המותר.

(ג) לצורך זהו החומר המועבר למעבדה לבדיקה, רצוי לצרף את פתק הבדיקה על ידי גומי למבחנה, בלי שיהא צורך להדביק עליה מדבקה.

(ד) אם מוחזרות מהמעבדה תשובות של כמה חולים ביחד, יש איסור גמור, משום בורה, למיין את התשובות ולהכניסם לגליונות החולים, אם לא משתמשים בתוצאות מיד. ולכן מוצעות 3 אפשרויות:

א. האחות תכניס את התשובות לגליון החולה מיד עם הגיען ותודיע לרופא, אשר יעיין בהן מיד.

ב. הרופא יעיין בתשובות וישאירן ללא מיון – עד מוצאי שבת.

ג. הרופא יעיין בכל תשובה בנפרד, ומיד בתום העיון יכניס הוא עצמו את התשובה לגליון.

ד. העברה למחלקה:

חולה המתקבל לבית החולים משום חשש של ספק סכנה. מותר לכתוב עבורו את הפקודות לטיפול ולבדיקות נוספות, אך יש לכתוב רק את הפרטים החיוניים לצורך הטיפול המייד. יש מקום להקל ביחס לפקודות ליום המחרת הקשורות לרציפות הטיפול, מכיון שיש צורך להעביר את פרטי הטיפול למשך יממה שלמה – על מנת למנוע טעויות ושיבושים. עם כל זאת, תשתדל האחות לכתוב הכל בדרך שינוי, כגון ביד שמאלית.

פרטים בלתי חיוניים יש לדחות למוצאי שבת.

שחרור החולה :

אין כל היתר לכתוב בשבת תעודת שחרור לחולה שאינו נזקק לאשפוז והמשוחרר לביתו.

מכיון שהטפול הרפואי בחדר-מיון כרוך באיסורי תורה רבים אף לחולים שאין בהם סכנה (כגון : כתיבה, עשיית גבסים, הפעלת מכשירי חשמל וכדומה), לכן חובה על הנהלת בית-חולים אשר השבת קדושה להם, להעסיק בחדר-מיון בשבת רופאים ואחיות נכרים בנוסף לצוות היהודי, ואל תכשלנה אחיות בחלול שבת-קדש.

יש להסדיר בבית חולים חדר אשר ניתן להמתין בו עד מוצאי שבת קדש, ואין לשלוח מבית החולים בעצם יום שבת-קדש.

פרק ז

דיני יום הכפורים

א. כשם שמותר, ואף מצוה היא, לחלל את השבת על חולה שיש בו סכנה או ספק סכנה, כך גם מותר, ואף מצוה היא, על חולה כזה לאכול ביום הכפורים, וכן מצוה לחלל עליו את היום לכל צרכי רפואתו. ואפילו אם אין סכנה לחולה ברגע זה, אבל יתכן שיסתכן אם לא יאכל – גם אז מותר ומצוה לאכול ולחלל את קדושת היום לכל צרכיו.

ב. חולה שצריך לאכול ואינו אוכל, הרי הוא מתחייב בנפשו, ועליו הכתוב אומר: "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש" (בראשית ט' ה'), ומצוה על האחות להסביר זאת לחולה.

ג. וכשם שלגבי החולה שיש בו סכנה נאמנים הרופא והחולה עצמו וכל אדם אחר (שומר שבת) הבקי במקצת בעניני החולי לומר, שיש צורך לחלל עליו את השבת, כך גם נאמנים הם לומר שהוא צריך לאכול ביום הכפורים, וכפי שיבואר.

ד. נאמן החולה לומר שהוא עלול להסתכן אם לא יאכל – אפילו כשאינו אומר כן רק אחרי ששאלוהו על כך – אפילו אם דעת רופא מנוגדת לדבריו. (אך אם לדעת הרופא האכילה עלולה להזיק לחולה – שומעים לרופא). אולם מן הדין הוא להזכיר מקודם לחולה שהיום יום הכפורים, שמא שכח.

ה. נאמן הרופא – אפילו הוא נכרי – לומר שהחולה צריך לאכול, אפילו אם דעת החולה מנוגדת לכך, וגם אם החולה בעצמו רופא מומחה. במקום שאין רופא, נאמן כל אדם אחר (שומר שבת) המבין קצת בעניני רפואה לומר שהחולה צריך לאכול – ואפילו אם החולה מתנגד.

ו. בכל מקרה שמאכילים את החולה ביום הכפורים, צריך לשקול, אם די לו באכילת שיעורים (כמבואר להלן) או אם

צריך להאכילו כרגיל. כן יש לשקול אם הוא צריך לאכול ולשתות או אם די לו בשתייה בלבד.

וטוב שהאחות תבקש הוראות מבעוד יום מהרופא, מי צריך לאכול כרגיל – בשיעורים – לצום.

ז. ישנן מחלות ותופעות, אשר מגיעת מאכל או משתה מהסובל מהן עלולה לסכן את חייו, אף על פי שאין הן מסוכנות לכשעצמן, ובגין זה דינו של הסובל מהן (בנוגע לאכילה ביום הכפורים) כדין חולה שיש בו סכנה. ויתר על כן, לפעמים מותר לאכול אפילו לבריא, והוא כאשר אמנם יש חשש סביר, שמוגיעת המאכל ממנו תביא לידי חולשה ורגישות למחלה שיש בה משום סכנה. אבל כל אלה לא יאכלו אלא בשיעורים, וכמבואר להלן.

ח. חולה שאין בו סכנה והוא צריך לקחת תרופות בצורת גלולות או טיפות אשר טעמן הוא מר, מותר לו לבלוע אותן, אבל אסור לו לשתות מים כדי להקל על הבליעה (ורצוי לעטוף את הגלולה בנייר דק ולבולעה כשהיא עטופה). ואם הרופא דורש שישתה מים עמהן – יערב בהם דבר מר כדי לפגום בטעם המים (ובאשר לשיעור המרירות שיש לערב בהם יש להיוועץ גם ברב מורה הוראה וגם ברופא). וטוב יותר, אם קיימת אפשרות לכך, להחליף את הגלולות ואת הטיפות בפתילות, אשר להן אותה התועלת הרפואית.

ט. חולה הסובל מכאבי גרון, וצריך הוא לגרגר ביום הכפורים במים מעורבים בסמים מרים – מותר לו לעשות כן, ובלבד שיזהר לא לבלוע מן המים האלה.

דיני מעוברת – יולדת – מינקת

י. מעוברת שנתעוררה אצלה תאוה למאכל מסוים, והיא מבקשת לאוכלו, או שניכר בפניה שהיא צריכה לאכול – מאכילים אותה בשיעורים, וכמבואר להלן.

יא. יולדת, מתחילת הלידה ועד סוף 72 שעות אחרי גמר לידת הולד – מותרת לאכול. אולם יש להבחין בין – (א). יולדת המבקשת אוכל, או השותקת, או שהרופא אומר שהיא צריכה לאכול, אפילו היא אומרת שאיננה צריכה, ובין – (ב). יולדת האומרת שאינה צריכה לאכול, וגם הרופא אינו דורש שתאכל. שכן במקרים הראשונים מאכילים אותה כבימות החול, ואילו במקרה האחרון מאכילים אותה רק בשיעורים, וכמבואר לקמן.

יב. יולדת, אחרי 72 שעות מגמר הלידה ועד גמר שבע יממות מתום הלידה – גם כן מאכילים אותה. וגם כאן יש להבחין בין – (א). יולדת המבקשת אוכל ואין דעת הרופא מתנגדת לה, או שהרופא אומר שצריכה לאכול, אפילו היא מתנגדת, ובין – (ב). יולדת המבקשת אוכל והרופא אומר שאינה צריכה, או שהיא שותקת או אומרת שאינה יודעת ואין כאן מי שיאמר שצריכה לאכול. שכן במקרים הראשונים מאכילים אותה כבימות החול, ואילו באחרונים מאכילים אותה רק בשיעורים, וכמבואר להלן. ואם היולדת אומרת שאינה צריכה אוכל, ואין מי שמתנגד לכך שתצום – צריכה לצום.

יג. מגמר היום השביעי ואילך דינה כדין חולה שאין בו סכנה, והיא חייבת לצום. אולם אם כתוצאה מהלידה חלה הרעה במצבה – דינה כדין חולה שיש בו סכנה.

יד. המעברים מדין שלשת הימים הראשונים לדין ארבעת הימים שאחרי כן, וכן מדין ארבעת הימים לדין חולה שאין בו סכנה, חלים גם באמצע יום הכפורים. לדוגמא: אם ילדה ביום ז' בתשרי בשעה עשר בבוקר, אזי דין ג' ימי הלידה שלה מסתיים בבוקרו של יוהכ"פ בשעה 10, ומכאן ואילך ועד סוף היום דינה כמוזכר לעיל בסעיף י"ב. ואם ילדה ביום ג' בתשרי בשעה 10 בבוקר, אזי היא חייבת לצום ביום הכפורים משעה 10 בבוקר.

טו. בכל הדינים האלה אין הבדל בין יולדת ולד חי או מת ר"ל, ובין המפלת כשעברו לפחות ארבעים יום מתחילת הריונה. (וכמוזכר לעיל לגבי שבת).

טז. אשה מינקת, אשר אם לא תשתה לא תהיה לה כמות מספקת של חלב, וכל הזנת התינוק תלויה בכך, כי הוא רגיל לשתות רק מחלב אמו, ואם תתענה האם יסתכן התינוק – מותר לה לשתות, ותשתה בשיעורים, וכמבואר להלן. וטוב תעשה המינקת, אם תשתה מבעוד יום כמות גדולה של נוזלים, כך שיספיק לה להזנת התינוק ביום הכפורים.

שיעורים

יז. בכל מקום שמוזכרת אכילה בשיעורים, הכונה לאכילת דברי מאכל בנפח של כשני שלישי של ביצה בינונית (שמשקלה כ-45–50 גרם) עם קליפתה, ואין לחזור ולאכול אלא אם כן עברו תשע דקות מסוף של אכילה זו, וחוזר חלילה, לפי כמות האוכל שהוא זקוק. ואם אי אפשר להמתין 9 דקות – טוב להמתין 7 דקות או 5 דקות עד 2 דקות. שיעור שתיה בשיעורים הוא פחות ממלוא לוגמיו, ושיעור זה שונה אצל כל אחד ואחד (אצל המבוגר הבינוני נע שיעור זה בין 40 ל-45 גרם מים). אם אפשר, ימתין אחרי כל שתיה ושתיה זמן של 9 דקות, או לפחות 7 – 5 – עד 2 דקות, וכדלעיל, ואם לא יהיה לו לחולה די בשתיה כזו, אזי, על כל פנים, ישתה כל פעם פחות ממלוא לוגמיו, ויחכה זמן מה, ושוב ישתה כשיעור הנ"ל או ישתה לאט לאט כפית אחרי כפית.

יח. את כמות השיעורים רצוי למדוד לפני יום הכפורים (ואם אי אפשר היה לעשות זאת מבעוד יום, מותר למדוד ביום הכפורים). בדבר אופן המדידה, יש להיוועץ ברב מורה הוראה לפני היום הקדוש. אין לעשות קידוש לפני האכילה, ויש לומר "יעלה ויבוא" בברכת המזון, ובשבת – "רצה".

יט. האוכל בשיעורין אינו חייב לחכות בין אכילה לשתייה, אלא אחרי שאכל כשיעור הנ"ל מותר לו לשתות תיכף פחות ממלוא לוגמיו, וכן להיפך, שכן אין האכילה והשתייה מצטרפות ביחד. לעומת זאת, הרי כל האוכלין מצטרפין לשיעור אחד של נפח של כשני שלישי של ביצה בינונית, וכן כל המשקין מצטרפין לשיעור אחד של כמלוא לוגמיו.

כ. אין להאכיל את החולה בשיעורים אלא אם כן בטוחים בדבר שאכילה ושתייה כאלה תספקנה לו, ובספק – יאכל כדי צורכו, כרגיל בכל ימות השנה, ורק מן הרגע שהוא מרגיש כי כבר אין הוא צריך עוד לאכול כרגיל – יאכל בשיעורין. וכן אם הרופא אומר שלא די באכילת שיעורין – יאכל כדי צורכו כרגיל.

כא. מאידך, דינים אלו נאמרו רק לגבי חולה שיש בו סכנה או ספק סכנה, וכן לגבי יולדת בימים הראשונים שאחרי לידתה וכמבואר לעיל. אבל חולה שאין בו סכנה, אף ששוכב במטתו – אין להאכילו אפילו פחות פחות מכשיעור.

כב. יחד עם זאת, יש להסביר לחולה כי עדיף לצום ביום הכיפורים ולשכב במיטה, מאשר לאכול או לשתות – ואפילו בשיעורים – ולהתפלל בבית הכנסת.

דינים כלליים

כג. הזנה מלאכותית מותרת ביום הכפורים, ומותרת אף לחולה שאין בו סכנה, ובלבד שלא יזריקו לו את האוכל דרך הוריד (אינטראווינוזית).

כד. מותר לחולה, אף שאין בו סכנה, להתרחץ או לרחוץ חלקים מגופו – אם יש צורך בכך. וכן מותר למי שסובל מדלקת עיניים ליתן טיפות בעיניים, או לנקות את העיניים במי-בור.

כה. יולדת, כל שלושים יום אחרי הלידה וכן חולה, אפילו מי שיש לו רק מכה ברגלו וקשה לו ללכת בלי נעלי עור, מותר להם לנעול נעלי עור.

כו. כל דיני רפואה הנוהגים בשבת, נוהגים גם ביום הכפורים.

כז. חולה שבסכנה האוכל לחם ביום הכפורים, יטול ידיו כרגיל עד פרק היד.

פרק ח

דיני הדלקת נרות

א. הדלקת נר שבת ויום טוב היא חובה, ומברכים עליה, והמנהג הוא, שהאשה מקבלת שבת בהדלקת הנרות.

ב. זמן הדלקת הנר אינו אחיד בחלקי הארץ השונים, ויש להקפיד על הזמן המתפרסם בלוחות להדלקת נרות.

ג. חובה להיות נוכחת זמן מה בעת שהנרות דולקים לאחר צאת הכוכבים, ואם הדליקה ולא נכחה במקום כלל – ברכתה היא ברכה לבטלה. לכתחילה רצוי שתדליק במקום האכילה, ואם אין באפשרותה להדליק שם – תדליק במקום השינה או במקום אחר שהיא שוהה בו. ולכן, צריכים הנרות להיות ארוכים, שידלקו בבואה למקום האכילה או למקום השינה.

ד. אחיות המתגוררות בפנימיה, יכולות להשתתף בקניית הנרות ויוצאות ידי חובה בהדלקה שתדליק אחת עבור כולן בחדר האוכל, בתנאי שאחת מהן תהיה נוכחת זמן מה בעת שהנרות דולקים, כנ"ל. באותם בתי-חולים, בהם דואגת ההנהלה להדלקת נרות בחדר האוכל – יוצאות האחיות ידי חובתן בהדלקה זו.

ה. אחות אשר שכחה להכין נרות, או שאין לה נרות או שאין לה אפשרות להדליק במקומה, יכולה לצאת ידי-חובת המצוה בהדלקת נורות החשמל (בברכה), ובלבד שתדליק את נורות החשמל לכבוד שבת.

ו. חובה זו של הדלקת הנר, חלה על האחיות שאינן נשואות – בפנימיה בלבד, ומובן שבהיותן בבית – יוצאות ידי חובתן בהדלקת אמותיהן.

ז. אחות נשואה, העובדת במשמרת ערב, בעלה מדליק בבית ומברך והיא יוצאת ידי חובתה בהדלקה זו. והוא הדין באחיות

שאינן נשואות ושבות הביתה בתום המשמרת – יוצאות בהדלקת אמותיהן וכנ"ל.

ח. מצוה לסייע לחולים ולחולות להדליק נרות בערב שבת, ותשתדל האחות לדאוג לאותם החולים והחולות אשר אינם יכולים לעשות זאת בעצמם.

הנרות יהיו מונחים במקומם ולא יעבירו ממוקום למקום.

ט. דיני הדלקת נרות ביו"ט מבוארים בפרק י.

פרק ט

דיני קידוש והבדלה

א. נשים חייבות בקידוש בליל שבת, מן התורה.

ב. אסור לאכול או לשתות כלום – ואפילו מים – לפני קידוש.

ג. בלילה יש לקדש על יין או מיץ ענבים בכוס המכילה שיעור של רביעית הלוג (86 סמ"ק לפחות), ויש לשתות רובו של שיעור זה.

ד. מצוה שהמקדש או המקדשת ישתו שיעור רובו של רביעית הלוג. אם קשה עליו השתיה – רשאי אחד מהשומעים לשתות שיעור זה. כאשר אין בין השומעים מישהו היכול לשתות כמות כזו של יין, יכולים כולם לטעום מן הכוס ושתיית כולם מצטרפת בתנאי שיסיימו כולם את השתיה תוך כדי שיעור "אכילת פרס" – 4 דקות.

ה. אחות העובדת בבית-חולים אשר בו אין מספקים יין לקידוש, חייבת להכין לעצמה יין לפני שבת. וראי להלן סעיף יא.

ו. יש לשמור את היין ממגע-יד של נכרים ומחללי שבת בפרהסיא.

ז. הקידוש חייב להיות במקום סעודה, ואין להפסיק בין הקידוש לסעודה. אם אין באפשרותה של אחות לסעוד את כל הארוחה לאחר הקידוש, תטעם שיעור "כביצה" (50-45 גרם) מיני מזונות (ואם אין באפשרותה - תטעם שיעור "כזית", 27 גרם, מיני מזונות), בשעת הדחק תשתה רביעית יין, מלבד היין ששתתה בקידוש. אין יוצאים ידי חובת "קידוש במקום סעודה" באכילת פירות או בשתיית משקה אחר חוץ מיין.

ולכן, אחות העובדת במשמרת ערב ואינה יכולה להפסיק את עבודתה וללכת לחדר האוכל - יכולה לקדש גם מאוחר יותר, או שתקדש לעצמה בתחנה שבמחלקה ותאכל פרוסת עוגה כשיעור הנ"ל, והוא הדין לאחות העובדת בבית חולים אשר בו מקדשים בחדר האוכל, ויש באפשרותה לעזוב את משמרתה לזמן מועט בלבד - תטעם מזונות לאחר הקידוש, תברך ברכה אחרונה ותשוב לעבודתה.

ח. באותם בתי חולים, אשר נהוג בהם לקדש בכל מחלקה עבור החולים, יוצאת אף האחות ידי חובתה בשמיעת קידוש זה, בתנאי שתכוון לצאת ידי חובה, וגם המקדש צריך לכוון להוציאה, וכדלהלן, ותטעם מזונות (אף אם מתעכבת עיכוב קטן).

ט. האחות יכולה לקדש עבור שאר האחיות וגם עבור החולים.

י. אם יצאה ידי חובת "קידוש במקום סעודה" על ידי אכילת מזונות או שתיית יין כנ"ל, רשאית לאכול אחר-כך סעודתה במקום אחר, ואינה צריכה לחזור ולקדש.

יא. אין לקדש בליל שבת-קודש על שום משקה חוץ מן היין. כאשר שכחה אחות להכין לעצמה יין, או שאין יין (או מיץ ענבים) בנמצא - תקדש על לחם-משנה תטול ידים לפני

קידוש (וברכות "על נטילת ידיים" ו"המוציא" יש לאמרן לפני ברכת "אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו" וכו').

יב. כאשר אין לאחות גם שתי לחמניות ל"לחם-משנה", תקדש על פרוסת לחם, ובלבד שיהא בה שיעור "כזית". וטוב לבצוע על שתי פרוסות (משום לחם משנה).

יג. אחות שהיתה טרודה בעבודתה ושכחה לקדש (או שלא שמעה קידוש מאחר), או שמעה קידוש, אבל לא יכלה לאכול, תקדש למחרת ביום השבת קידוש של ליל-שבת בהשמטת פסוקי "ויכולו". גם קידוש זה חייב להיות במקום סעודה כמובא בסעיף ז.

יד. נשים חייבות ב"לחם-משנה". דין זה אמור לגבי שתי סעודות השבת, ואם אפשר – תקפיד על כך גם בסעודה שלישית, אך שונה הסעודה השלישית בכך, שאם אין אפשרות להשיג פת – אפשר להסתפק במיני מזונות או בבשר ודגים או בפירות.

טו. גם בשבת בבוקר אסור לאכול או לשתות קודם קידוש היום. ולכן, אחות העובדת במשמרת לילה רשאית לאכול ולשתות רק עד עמוד השחר, ולאחר שעלה עמוד השחר תיטול ידיה שלש פעמים ותברך ברכות השחר, ולאחר-מכן תקדש ותאכל.

(תרופות, וכן מאכלים ומשקאות המיועדים לרפואה – מותר ליטלם לפני התפילה).

טז. כאשר אין יין או מיץ ענבים, מותר לקדש בבוקר על בירה, או על פת.

יז. נשים חייבות בהבדלה במוצאי שבת. רצוי שאשה לא תבדיל בעצמה אלא תצא ידי חובתה על ידי שתשמע הבדלה מאיש שעדיין לא הבדיל, ואם אין לה ממי לשמוע – תבדיל

בעצמה ללא ברכת "בורא מאורי האש", ויכולה להוציא את חברותיה ידי חובתן.

יח. חובת ההבדלה נמשכת עד סוף יום שלישי, ולכן אחות ששכחה או שלא היה באפשרותה להבדיל, תבדיל עד סוף יום שלישי. אולם ברכת "בורא מיני בשמים" אינה נאמרת אלא במוצאי שבת.

יט. כאשר אין יין, יכולה להבדיל על כוס בירה. אך אין להבדיל על הפת.

כ. אין לעשות מלאכה לפני הבדלה, ואם צריכה לעשות מלאכה – תאמר עם צאת השבת: "ברוך המבדיל בין קודש לחול". אולם אין אמירה זו מתירה לאכול ולשתות קודם הבדלה, ומותרת לשתות מים.

פרק י

מועדי השנה

הוראות כלליות:

א. לגבי הדלקת נרות וקידוש יש לנהוג כמבואר בפרקים ח ו-ט.

ב. אחות אשר לא הדליקה נרות לפני כניסת החג, תדליק בלילה (בברכה) על ידי העברת אש מאש אחרת.

ג. בעת הדלקת נרות של יום טוב, יש הנוהגים להוסיף ברכת "שהחיינו", ואם האחות אינה שומעת קידוש מאחר אלא מקדשת בעצמה – לא תברך "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות אלא בקידוש.

ד. בעת הדלקת נרות של יום טוב, תדליק תחילה ואחר כך תברך על הנרות, ויש הנוהגות לברך תחילה ואחר כך להדליק.

ה. כאשר יום טוב חל בערב שבת, או כאשר חל ראש-השנה ביום ה' ו-ו', יש לעשות בערב יום טוב "ערוב תבשילין" (אחיות ותלמידות מחוץ-לארץ המקיימות יום טוב שני, תזכורנה לעשותו גם כאשר חל יום-טוב ביום ה' ו-ו').

ו. כאשר יום טוב חל בערב שבת, יש להדביק את נרות השבת כבר מערב יום טוב, כדי שלא יהיה צורך להמיסם כדי להדביקם. אם לא הכינה – תצמיד את הנרות מבלי להמיסם ולא תשפשפם בכח כדי להצמידם. והוא הדין בערב ראש-השנה, ובכל ערב יום טוב לבנות חו"ל, הנוהגות יום טוב שני.

ראש השנה:

א. אחיות אשר לא שמעו תקיעת שופר בבית הכנסת או במחלקות בית החולים, ומתכנסות יחדיו עם גמר עבודתן לשמוע תקיעת שופר מאדם אשר כבר יצא ידי חובת המצוה – תברך אחת מהן ברכות "לשמוע קול שופר" ו"שהחיינו"

(והנהגות כמנהגי הספרדים – לא תברכנה), ותכוון להוציא בברכותיה גם את חברותיה והן תענינה "אמן" בגמר הברכות.

ב. אחיות רשאיות לאכול לפני התקיעות, לאחר שקידשו.

ג. האחיות יוצאות ידי חובתן בשמיעת 30 קולות שופר (3 × תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה, 3 × תקיעה, שברים, תקיעה, 3 × תקיעה, תרועה, תקיעה).

צום גדליה:

אחות המתקשה לעבוד כראוי ביום צום – רשאית לאכול. דין זה אמור רק לגבי התעניות כצום גדליה, י' בטבת, תענית אסתר וי"ז בתמוז, אך לא לגבי יום הכפורים ותשעה באב.

יום הכפורים:

א. יום הכפורים אסור במלאכה, אכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה.

ב. רחיצת ידיים של שחרית – מותרת רק עד סוף פרקי האצבעות, ואם ידיה מלוכלכות – רשאית לנקותן כרגיל בסבון נוזלי (לענין רחיצת תולים – ראי בפרק ז). אין לשטוף את הפה ביום הכפורים.

אין לנעול נעלי בית מעור או קפקפי עץ שיש עליהם רצועת עור.

ג. אחות הטרודה בעבודתה ואין ביכולתה להאריך בתפילתה – תשתדל לפחות לומר את סדר הוידוי הכתוב במחזור ("אשמנו" וכו' "על חטא" וכו'), שהרי וידוי ותשובה הם עיקר מצוות היום.

סוכות:

נשים פטורות ממצות סוכה וממצות ארבעה מינים, שהן מצוות עשה שהזמן גרמן. ואם רוצות לישב בסוכה או ליטול ד' מינים –

הנהגות כמנהגי הספרדים – לא תברכנה על קיום המצוה,

והנוהגות כמנהגי אשכנז – רשאיית לברך לפני קיום המצוה.

שמיני עצרת – שמחת תורה :

בעת הדלקת נרות או קידוש יש להוסיף ברכת "שהחיינו", מאחר ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו.

חנוכה :

א. נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, שאף הן היו באותו הנס. אחיות המתגוררות ביחד, רשאיות לקנות נרות במשותף ואחת מהן תברך ותוציא את חברותיה ידי חובתן. וחייבות כל המשתתפות להיות נוכחות בעת הדלקת הנרות, ואם אי אפשר לאחת מהן להיות נוכחת – תדליק בעצמה. אחות שאינה מתגוררת בפנימיה ושבה לביתה – יוצאת ידי חובתה בהדלקת אביה, וטוב שתהא נוכחת בעת ההדלקה עבור החולים.

ב. זמן הדלקת נרות חנוכה הוא עם שקיעת החמה, ויש שמדליקין עם צאת הכוכבים (בערך 20 דקות אחר שקיעת החמה). הנרות חייבים לדלוק לפחות חצי שעה בלילה, ונוהגים שלא לתפור ולסרוג וכד' במשך זמן זה. בימות החול אפשר להשתמש בנרות הצבעוניים הדולקים חצי שעה, אך בערב שבת – שמקדימים להדליק נרות – אין להשתמש בנרות אלו אלא בנרות ארוכים יותר, אשר ידלקו לפחות חצי שעה אחר צאת הכוכבים.

ג. אין להדליק נרות קודם פלג המנחה (שעה ורבע לפני צאת הכוכבים), וגם אין להמתין עד שעת לילה מאוחרת בהדלקתן. אחות החוזרת לחדרה בשעה מאוחרת, לאחר משמרת ערב, תדליק בנוכחות חברותיה משום פרסום הנס.

ד. ביום הראשון יש לברך 3 ברכות: "להדליק נר של חנוכה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו" ומהיום השני ואילך יש לברך רק את שתי הברכות הראשונות. מי ששכחה לברך "שהחיינו" בעת ההדלקה ביום הראשון, תברך בעת ההדלקה ביום השני

או בעת ההדלקה בכל יום אחר. אין לברך "שהחיינו" שלא בעת ההדלקה.

ה. ביום הראשון יש לקבוע את הנר בימין החנוכיה, ובשאר הימים יש להדליק תחילה את הנר הנוסף באותו היום, שהוא השמאלי יותר.

ו. בערב שבת תדליק האחות נרות חנוכה תחילה ולאחריהן נרות שבת, מכיון שעם הדלקת נרות שבת קבלה עליה את השבת. במוצאי שבת, יש הנוהגים להבדיל תחילה ולאחר-מכן להדליק נרות ויש הנוהגים להדליק תחילה ואחר להבדיל, וכל אחת תאחז במנהגה.

פורים:

א. בשבת לפני פורים קוראים בתורה פרשת "זכור", ואף הנשים חייבות לשמוע קריאה זו לפי שחיובה הוא מן התורה.

ב. נשים חייבות בכל מצוות הפורים: מקרא מגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים, לפי שאף הן היו באותו הנס, (מקרא מגילה – הן בערב והן בבוקר).

ג. אחיות אשר לא שמעו מקרא מגילה בבית הכנסת או במחלקות בית החולים, ומתכנסות יחדיו בגמר עבודתן לשמוע את הקריאה מאדם אשר כבר יצא ידי חובת המצוה – יברך הקורא ברכות "לשמוע מגילה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו", והן תענינה "אמן" בגמר הברכות (מנהג הספרדים שלא לברך בבוקר "שהחיינו" לפני קריאת המגילה, והאשכנזים המברכים ברכה זו אף ביום – יכוונו בה גם על שאר מצוות היום). אם הקורא לא שמע עדיין קריאת מגילה – יברך הוא לפני הקריאה את שלושת הברכות, ויאמר "על מקרא מגילה".

ד. מצות "משלוח מנות" היא, שתשלח האשה 2 מנות הראויות למאכל לחברתה (והוא הדין אם רצונה לשלוח

2 מיני משקאות או מאכל אחד ומשקה אחד). אחיות המתקשות להשיג מנות למשלוח, רשאיות להחליף ביניהן את סעודותיהן ויוצאות ידי חובתן.

ה. מצות "מתנות לאביונים" היא, לתת לפחות שתי מתנות לשני עניים. ומצוה להרבות במתן צדקה לעניים שאין שמחה גדולה ומפוארה מאשר לשמח לב עניים, יתומים ואלמנות. ואם האחות עסוקה בעבודתה – יכולה למנות שליח.

ו. כשחל פורים ביום ששי, יש לאכול את סעודת-פורים בבוקר מפני כבוד השבת. אם לא אכלה בבוקר – תאכל את הסעודה אחר-הצהרים.

ז. הרוצה לנסוע בימי הפורים מעיר פרזזה לעיר מוקפת חומה או להיפך – תשאל רב מורה הוראה כיצד עליה לנהוג.

ח. דיני "פורים המשולש" בעיר הקודש ירושלים – יש לברך אצל רב מורה הוראה.

פסח:

א. אף הנשים מוזהרות על איסור חמץ בפסח, ולכן חובה על כל אחות לנקות היטב את כל בגדיה, חפציה (תיקים, מגירות וכדומה) בין במחלקה בשביל החולים ובין בחדרה – בפנימיה או בדירה שכורה.

ב. בליל י"ד בניסן יש לחפש ולבדוק אחר חמץ בכל החדרים והחפצים, וקודם הבדיקה מברכים "על ביעור חמץ". ברכה זו מתייחסת גם לביטולו ולשריפתו של החמץ. אין לדבר בין הברכה לבדיקה.

ג. הבדיקה תיעשה לאור הנר ואם אין אפשרות בנר אפשר לבדוק גם לאורו של פנס, אך לא לאורה של אבוקה או נר הבדלה – משום שאי אפשר להכניסם לחורים ולסדקים.

ד. לאחר הבדיקה יש לבטל את החמץ הבלתי-ידוע ואשר נמצא, אולי, במקום חבוי, ולהפקירו על ידי אמירת הנוסח

המופיע בסדור (או בהגדה), או על ידי אמירתו בתרגום עברי: "כל חמץ ושאור שיש ברשותי, שלא ראיתיו ולא בערתיו ולא ידעתיו – יבטל ויהיה הפקר כעפר הארץ". מותר לאמר את נוסח הביטול בכל שפה, ובלבד שתבין את כוונת הדברים. אחות הבודקת בשביל החולים, יבטלו הם את החמץ ולא תבטל היא, אם לא קבלה רשות מפורשת מהם.

ה. את החמץ שנמצא בבדיקה, וכן את כל הנותר לאכילה, יש לשים במקום שמור עד זמן שריפת החמץ.

ו. אחות או תלמידה, הנוסעת לביתה לפני י"ג בניסן, ולא תהיה בליל בדיקת חמץ בחדרה או בדירתה השכורה, תמנה את אחת מחברותיה כ"שליח" לבדוק עבורה את כל חפציה, ואילו היא תאמר בביתה את נוסח הביטול. אין לה מי שתבדוק עבורה – תבדוק היא עצמה בערב שלפני נסיעתה לאור הנר, בלי ברכה, ותבטל את החמץ. אם שכחה לבדוק בערב, תבדוק למחרת לפני נסיעתה.

ז. ביום י"ד בניסן יש לבער את כל החמץ הנשאר, עד סוף השעה החמישית של היום (הזמן המדויק מתפרסם בעתונים ובלוחות המודעות). ביעור החמץ געשה על ידי שריפתו, או פירורו והשלכתו לים או לביוב.

ח. אחרי ביעור החמץ, טוב לחזור ולבטל שנית את כל החמץ. יש לומר שנית את נוסח הביטול הנאמר בלילה בתוספת: "שראיתיו ושלא ראיתיו, שביערתיו ושלא ביערתיו".

ט. יש לשטוף את הפה ולנקות היטב את השניים לאחר אכילת החמץ בבוקר. איסור אכילת חמץ מתחיל בערב פסח שעתיים (זמניות) לפני חצות היום. יש לבדוק בעתונים ובלוחות המודעות את הזמן המדויק של איסור אכילת חמץ.

י. מי שמצאה חמץ בפסח ברשותה – חייבת לבערו מיד. אם מצאתהו ביום טוב או בשבת – שאסור לטלטלו – תכסהו עד מוצאי היום ואז תשרפהו.

יא. יש לשאול רב מורה הוראה באילו מאכלים, תמרוקים ורפואות יש לחשוש משום חמץ. מי שיש ברשותה מוצרי אוכל רבים (של חמץ) וחסה עליהם לשרפם, יכולה למכור את חמצה לגוי באמצעות הרב המקומי. החמץ הנמכר (וכן הכלים) צריך להיות במשך ימי החג במקום סגור. את המכירה יש לבצע עד סוף זמן ביעור חמץ.

יב. המעוניינת להשתמש בפסח בכלי חמץ מסוימים, תברר אצל רב אם ניתן להכשירם ולהגעילם, וכיצד עליה לעשות זאת (יען כי דיני הכשרת כלים מרובים הם, אין אפשרות לפרטם במסגרת מצומצמת זו). כמו־כן תברר כיצד עליה לנהוג במקרה, בכיריים, בכיור, בשיש ובשולחנות עץ ופורמיקה שבדירתה.

יג. החל מחצות היום אין לעשות מלאכת חול, וכן אין לקצוץ צפרניים, להסתפר ולכבס, ואם שכחה לעשות זאת קודם חצות היום – יש להקל בקציצת צפרניים אף לאחר חצות היום.

יד. אין לאכול מצה בערב פסח, ואף אם מאכילים את החולים מצות בערב פסח – לא תאכל מהן האחות.

טו. חובה על כל אחת לאכול בליל־הסדר "כזית" מצה (כ־ $\frac{2}{3}$ מצה מכונה) ו"כזית" מרור ולשתות 4 כוסות יין או מיץ ענבים. אחות העסוקה במשמרתה ואינה יכולה להשתתף בעריכת ה"סדר" ובאמירת ההגדה, תשתדל לקדש על היין ולאכול "כזית" מצה ומרור בעת עבודתה בכדי שלא תעבור את שעת "חצות" (– סוף זמן אכילת מצה, ברוב השנים בסביבות השעה 11:30), ותוכל לומר לבדה את ההגדה בגמר עבודתה. בשעת הדחק, כאשר אין האחות יכולה להתפנות כלל לאמירת ההגדה, דיה אם תאמר את הקטע "רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר וכו'" ואם אין באפשרותה לומר אף זאת, דיה אם תאמר את שלשת המלים "פסח, מצה ומרור", עם ביאור הדברים.

טז. בערב שביעי של פסח יש להדליק נרות, אך אין לברך "שהחיינו" בעת הדלקתן.

תשעה באב :

דיני צום תשעה באב שוים הם לדיני יום הכפורים, ויש לנהוג ביחס לחמשת הענויים (אכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה) כפי הנאמר לעיל לגבי יום הכפורים, במקרה של מחלה או חולשה כללית יש לשאול רב כיצד לנהוג.

פרק יא

הטיפול בגוסס ובנפטר, בשבת ובימות החול

א. הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, ולכן אין לטפל בו ואף אין לגעת בו או במטתו, כי כל אלו עלולים לקרב את מיתתו.

ב. במה דברים אמורים? כאשר ברור שאפסה כל תקוה ולא ניתן להצילו, אבל כל שיש ספק – ולוא הקל ביותר – שניתן להציל את חייו – חובה לעשות כל שניתן להצילו.

ג. מצוה לעמוד ליד אדם מישראל בשעת יציאת נשמתו, ורצוי לומר פסוקים אלו: "שמע ישראל ה' א-לוקינו ה' אחד" (פעם אחת), "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (שלש פעמים), "ה' הוא הא-לוקים" (שבע פעמים), "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" (פעם אחת), ורצוי לומר "שמע ישראל" פעם נוספת בסוף, בשעת יציאת הנשמה ממש. אם אין זמנה של האחות פנוי – תאמר כל פסוק פעם אחת בלבד. לעומת זאת, אם יש באפשרותה – רצוי שתאמר בנוסף לפסוקים אלו גם יגדל, אדון עולם, אנא בכוח, על כן נקוה לך. ומצוה לעודד את בני המשפחה הממתינים לומר פסוקים אלו.

ד. אם אין ידיה של האחות נקיות, או שאין המקום נקי – לא תאמר פסוקים אלו.

ה. בשעת פטירתו של אדם, מברכים קרוביו המתאבלים עליו ברכת "דיין האמת" בשם מלכות (ויש נוהגים לברך ברכה זו בשעת הקריעה), ושאר הנוכחים מברכים בלא שם ומלכות. ואם היה הנפטר אדם גדול – כל המרגיש צער במיתתו מברך בשם ומלכות.

ו. יש לנהוג כבוד בנפטר, ואין לאכול או לדבר שיחה בטלה במחיצתו.

ז. רצוי להשאיר את הנפטר על מטתו לפחות 20 דקות לאחר הפטירה. לאחר מכן, מצוה ליישר את אבריו, לסגור את עיניו, לקשור את פיו ולכסותו בסדין.

הטיפול בשבת

ח. גם בשבת מברכים ברכת "דיין האמת", כדלעיל בסעיף ה, אבל אסור לקרוע קריעה.

ט. המת הינו מוקצה, מותר לגעת בו אך אין לטלטלו. עם זאת, ישנם דברים אשר חכמינו ז"ל התירו משום כבודו של הנפטר, וכן מותר להפשיט את בגדיו על ידי משיכתם מעל גופו, אך אין להסתייע על ידי הרמת אברים או הגופה כולה.

י. מותר להוציא מחטים וצינורות של אינפוזיה מגוף הנפטר (מבלי להזיזו), וכן מותר לנקות לכלוך או כתמי דם וכדומה המהווים בזיון לנפטר. יש להימנע מסחיטה בעת הניקוי, ולכן אין להשתמש בצמר גפן, מטלית בד או ספוגית אלא בכפפת ניילון או גומי או פיסת ניילון.

יא. מותר לסגור את עיניו של הנפטר ולסתום נקביו בצמר־גפן התלוש ועשוי פתילות מבעוד יום. מותר לקשור תחבושת סביב לראשו בכדי למנוע פתיחה נוספת של הפה, אך אין להדק את התחבושת בחזקה באופן שתסגור את פיו הפתוח כבר. וכן מותר לקשור את גופו בכדי למנוע התנפחות (במקום שנהוג לעשות כן), אך אין להזיזו. בכל הקשרים הללו, יש להזהר שלא לקשור קשר כפול אלא רק קשר עניבה, או שתתחוב את קצה התחבושת פנימה.

יב. מותר להעבירו ממטתו לחדר המתים כאשר הוא עטוף בסדין. באותם בתי חולים, בהם מועסקים נכרים, אין להניח לנכרים לקשור וליישר את אבריו של הנפטר ולהעבירו לחדר המתים, כי אין זה כבוד המת שיטפלו בו נכרים.

מפתח

לשמוש המעיין : 1) א, א — פרק א' סעיף א' ; 2) א, א—ג
 — פרק א' סעיפים א' ו-ג' ; 3) א, א ; ב, ו — פרק א' סעיף
 א' ופרק ב' סעיף ו' ; 4) ב, ו (ד) — פרק ב' סעיף ו' אות ד'.

ה, ד	לאבקה אנטיביוטית, נתינתה על פצע
ה, ד	אבקת דרמאטול, נתינתה על פצע
א, ט	אגרטלים, נתינת פרחים בהם
א, א ; ג, יד (ו)	אור, הדלקתו לפני שבת
ב, ה ; ג, ג (ד) ; ג, ד (א) ; ג, ז (ב) ; ג, ט (א) ;	אור, הדלקתו וכבוי
ג, טו (א) ; ג, טו (ד) ; ג, יז (ד) ; ג, כא ; ד, ה	
ג, ג (ז) ; ג, ח (ב) ; ג, כ (א)	אוכל, בישולו וחימומו
א ד ; ג, ג (ב) ; ג, ג (ג)	אחות תורנית
ג, ט (ג—ד)	אחות כמלוה חולה
ג, ג (ו)	אינפוזיה, רישומה
יא, י	אינפוזיה, הוצאתה מגוף המת
ד, ו	אינקובטור
א, א ; ה, ח	איספלנית (פלסטר), הכנתה
ג, טו (ג) ; ג, יז (ב) ; ה, ט—י ; ה, יד	איספלנית, השימוש בה
ט, ב	אכילה ושתייה לפני קידוש
א, יא ; ד, ג	אמבולנס, השימוש בו
ה, ו	אמבט במי סבון
ג, כ (ג)	אמפולה
ג, יז (ג)	אפליקטור, השימוש בו
י, ב (ג)	א.ק.ג., השימוש בו
י, טו (פסח)	ארבע כוסות, דיני שתייתם
י (סוכות)	ארבעה מינים, ברכה עליהם
ג, ה (א) ; ג, כ (ג) ; ו, ג (א—ד)	בדיקות מעבדה
י, א—ח (פסח)	בדיקת חמץ וביעורו
ג, טז (ג)	בולד, השימוש בו
ט, טז	בירה, קידוש עליה
ט, יט	בירה, תבדלה עליה
ג, ג (ז) ; ג, ח (ב) ; ג, כ (א) ; ג, כא	בישול אוכל

א, יא ; ד, ג

ו, א (ג)

ב, י ; ב, יד

ג, יב

ג, כא

ז, ז

א, יג

י, ג ; י (ש"ע) ; י, טז (פסח)

י, ד (חנוכה)

י, ג (פורים)

יא, ה ; יא, ח

ה, טז

ב, ה ; ג, יא ; ו, ג (ד)

יא, א—ב

א, ב ; ב, ח

ב, ח ; ב, ט

ה, טז

ו, א (א—ב)

ב, ו (ו) ; ו, ב (א)

ה, ה

ו, ג (ה)

ז, כד

ג, ו (א) ; ג, טז (ב) ; ג, כ (ג) ; ו, ב (א)

ט, יז

ט, יח

ט, כ

ט, כ

י, ו (חנוכה)

י, טז (פסח)

י, יב (פסח)

ח, א—ב

ח, ג

ח, ד

בית חולים, הנסיעה אליו

בית חולים תורן

בקבוק גומי, שימוש בו

בריא, סכנה לחייו

בריא, הנאתו מאוכל ואור

בריא, האכלתו ביום הכפורים

ברכה על מים לתרופה

ברכת „שהחיינו” בחג

ברכת „שהחיינו” בחנוכה

ברכת „שהחיינו” בפורים

ברכת „דיין האמת”, חיוב אמירתה

בשר יבש, חתוכו

גבס, עשייתו

גוסס, הטיפול בו

גזה, הכנתה

גזה, השימוש בה

גלדי פצע, הסרתם

גליון אישי, רישומו

דופק, מדידתו

דליפה ורידית, הטיפול בה

דלקת, הטיפול בה

דלקת עינים, הטיפול בה ביום הכפורים

דם, בדיקתו

הבדלה, חיוב נשים בה

הבדלה, משך זמן חיובה

הבדלה, אכילה ושתייה לפנייה

הבדלה, מלאכה לפנייה

הבדלה ונר חנוכה

הגדה של פסח, אמירתה

הגעלת כלים

הדלקת גרות, זמנה

הדלקת גרות, מקומה

הדלקת גרות בשותפות

ה, ח	הדלקת נרות ע"י חשמל
ח, ז	הדלקת נרות, דין אחות נשואה
י, ב—ד	הדלקת נרות ביום טוב
י, ו (חנוכה)	הדלקת נרות ונר חנוכה
א, א ; ו, א (ג)	הוראות, רישומן
ז, כג	הזנה מלאכותית ביום הכפורים
ג, יד	הכנות לשבת
א, ח	הכנה משבת לחול
ד, ב	הפלה
ג, ג (ח)	הפניית חולה
ג, ה (ב) ; ג, יח	הקרנות
ו, ג (ג)	הרדמה, ביצועה
י, ג (יו"כ)	ידידי ביום הכפורים
יא, ג—ד	ידידי, אמירתו עם גוסס
ג, ד (ד)	ויטאמינים, נתינתם
ב, ו ; ב, ז ; ג, ד (ד) ; ג, כ (ג) ; ד, טז ; ו, ג (א)	זריקות, הזרקתן
ג, ז (ג) ; ו, ג (א) ; ז, כג	זריקה אינטראוינוזית
ג, יב	זריקה פרופילאקטית
ח, ד	זדר אוכל, הדלקת נרות בו
ט, ז	זדר אוכל, קידוש בו
ו, ד	זדר המתנה, סידורו
א, א	זדר מיון, הכנתו
ב, ג	חולה שאיז בו סכנה, הגדרתו
ג, ב	חולה שיש בו סכנה, הגדרתו
ג, ב (ב) ; ז, ג—ה	חולה, נאמנותו על מצבו
ח, ג	חולה, חשש למצבו הנפשי
ו, ד	חולה, שחרורו מבית-החולים
ז, א—ז	חולה ביום הכפורים, אכילתו ושתייתו
ז, כד	חולה ביום הכפורים, רחיצתו
ז, ח—ט	חולה ביום הכפורים, רפואתו
ז, כה	חולה ביום הכפורים, נעילת נעליו
ב, ו (ו) ; ו, ב (א)	חום, מדידתו
ב, ז	חומרי חיטוי, הכנתם

א, ח ; ד, ה	חוקן
ו, א (ב)	חותמת, השימוש בה
ב, טו ; ג, יט ; כ, א	חיטוי מכשירים
ד, יג	חיתול, קילוח חלב עליו
ד, יב	חלב אם, קילוחו לפי תינוק
י, א—ו (פסח)	חמץ, איסורו ובדיקתו
י, ז—י (פסח)	חמץ, שריפתו וביעורו
י, י (פסח)	חמץ בפסח, דינו
י, יא (פסח)	חמץ, מכירתו לנכרי
א, ז	חרקים, ריסוס עליהם
ראי : אור, מכשירים, גזרות	חשמל

ב, ו (א)	טבליות, אופן הוצאתן, פרוזן והמסתן
ב, ו (ד) ; ב, יב	טבליות, השימוש בהן
ב, ז	טיפות, השימוש בהן בשבת
ז, ז ; ז, כד	טיפות, השימוש בהן ביום הכפורים
א, ד ; ב, ה ; ג, ג (א) ; ג, ג (ב) ; ז, א ; ג, י	טלפון, השימוש בו

ה, טז	יבלת, חיתוכה
ב, ז ; ה, ד	יח, השימוש בו
ד, ג	יולדת, הגדרתה
ג, ב (ד) ; ד, ז	יולדת, בימים א—ג ללידה
ד, ח	יולדת, בימים ד—ז ללידה
ב, ג ; ד, ט	יולדת, בימים ח—ל ללידה
ג, ח (א)	יולדת, הזמנת רופאה הפרטי
ד, ג	יולדת, נסיעתה וליוויה לבית-חולים
ד, ג	יולדת, טלטול עבודה
ד, ד—ה	יולדת, דברים האסורים לפני התחלת הלידה
ד, ז	יולדת, תפירת תפריה
ד, ז—ח	יולדת, נאמנותה
ז, יא—טו	יולדת, אכילתה ביום הכפורים
ז, כה	יולדת, נעילת נעליה ביום הכפורים
ז, א—ט	יום הכפורים, דיני חולה בו
ז, יא—טו	יום הכפורים, דיני יולדת בו
ז, טז	יום הכפורים, דיני מינקת בו
ז, י	יום הכפורים, דיני מעוברת בו

ז, יח יום הכפורים, דיני קידוש וברכת המזון בו
 י (יו"כ) יום הכפורים, דיניו לבריא ותפילה בו
 א, יד יחוד בעת טיפול
 יא, ג יציאת נשמה

ב, י כאבי בטן, הטיפול בהם
 ז, ט כאבי גרון, הטיפול בהם ביום הכפורים
 יא, ו—ז כבוד הנפטר
 ב, ו (ד) כדורי שינה, השימוש בהן
 ב, ז כוהל, השימוש בו
 ה, ג; ה, יט כוויות, הטיפול בהן
 י, יב (פסח) כלי מטבח, הכשרתם לפסח
 ב, ו (ח) כפתור חשמלי, לחיצה עליו
 א, א; ד, ו כרטיסי היכר, הכנתם
 ג, ג (ו); ג, ז (ח); ג, טו (ב); כתיבה עבור חולה שיש בו סכנה
 ג, יז (א); ו, א; ו, ב (א); ו, ד

ט, יד לחם משנה, חיובו
 ט, יא—יב לחם משנה, קידוש עליו
 ב, ו (ו); ו, ב (א) לחץ דם, מדידתו
 ג, ג (ו) לחץ דם, רישומו
 ב, ז; ה, ג ליגנין, השימוש בו
 ד, ו (הערה) לידה, קביעת זמנה
 א, ו ליפה, השימוש בה

ג, ד (ב); ג, ז (ד); ד, ה לזאורר ומזגן, הפעלתם
 ג, כ (ג) מבחנה
 א, ו מגב ומברשת, ניקוי בהם
 י, ב—ג (פורים) מגילה, דיני קריאתה
 ו, ג (ג) מדבקה, הדבקתה
 ב, ו (ו) מדידת חום ומדידות רפואיות
 ה, ו מוגלה, הוצאתה מפצע
 ה, ו מחט, ליבונה
 א, א מחטי הזרקה הכנתם
 ה, ז מחט, השימוש בה
 יא, י מחטים, הוצאתם מגוף המת

ט, ו	מחללי שבת, מגעם ביין
א, ו	מטות, סידורן וניקוין
א, ו	מטלית לניקוי
א, א ; ב, יא ; ג, יד (ב)	מטליות לקומפרסים, הכנתן
ב, ו (ח)	מיטה, העלאתה על ידי כפתור חשמל
ז, כד	מי בור, השימוש בהם ביום הכפורים
ב, יא	מים, צביעתם
ז, ד ; ה, ד ; א, א ; ב, טו ; ג, ד (ג) ; ג, יט ; ג, כ (א) ; ד, ה ; ד, ז	מים רתוחים, הכנתם
ב, י ; ב, יד ; ב, טז ; ג, טז (ג)	מים חמים, השימוש בהם
ב, טז	מים חמים, שימושם לבריא
א, יג	מים לחרופה, ברכה עליהם
ד, י	מינקת, ניקוי שדיה
ד, י	מינקת, הקלה על כאביה
ד, יב ; ד, טו	מינקת, טיפול בחלבה לצורך תינוקה
ד, יג—יד	מינקת, טיפול בעודף חלבה
ד, טז	מינקת, טיפול בדלקת שבשדיה
ז, טז	מינקת, אכילתה ביום הכפורים
א, א ; ג, כ (ב)	מכשירי חשמל, הכנתם
ב, ה ; ג, כ (ב) ; ו, ב (ד)	מכשירי חשמל, ניתוקם
ב, טו ; ג, יט ; ג, כ (א)	מכשירים רפואיים, חיטויים
ו, ב (א)	מכשיר סטטוסקופ, השימוש בו
ו, ב (ג)	מכשיר א.ק.ג., השימוש בו
ג, טז (ב)	מכשיר Autoanalyzer
ה, ו	מכשיר Drain
א, א ; ג, ג (ג)	מכשיר Intercom
ב, ז ; ה, ד	מכחול ניילון, השימוש בו
ב, יג	מכונה חשמלית, השימוש בה
ה, ו ; ה, יג	מספריים, השימוש בהם
ה, כא	מספריים, נשיאתם
ז, י	מעוברת, אכילתה ביום הכפורים
ג, ט (ד)	מעלית, השימוש בה
י, יד (פסח)	מצה בערב פסח, דינה
י, טו (פסח)	מצה ומרור, דיני אכילתם
ג, טז (א)	מקרר, פתיחתו וסגירתו
ב, ח—ט ; ג, יז (ג) ; ד, טז ; ה, ח ; ה, יט ; ו, ב (ג)	משחה, מריחתה
ה, טו	משחה, רחיצתה

י, ד—ה (פורים)	משלוח מנות ומתנות לאביונים, דינם
א, ג	משמרות אחיות, פעולתן
יא, ט—יב	מת, טלטולו בשבת
ג, יז (ד)	נורת ניאון, השימוש בה
ח, ה	נורות חשמל, הדלקתן בברכה
א, ו ; ב, יז ; ד, י ; ה, ג ; יא, י	ניילון, השימוש בו
ט, טו	נטילת ידיים לאחר משמרת לילה
ז, כו	נטילת ידיים לחולה האוכל ביום הכפורים
א, א	נייר חתוך, הכנתו
ב, ו (א) (ג) ; ה, ח	נייר, קריעתו
ו, ג (א)	נייר לקמוס, השימוש בו
א, ו	ניקוי ארונות
ו, ב (ב)	ניקורים, ביצועם
ג, ה (א) ; ג, יא	ניתוח
א, ח ; ג, ה (א)	ניתוח ביום א'
ט, ו	נכרים, מגעם ביין
א, יא ; ג, ט (ב) ; ד, ג	נסיעה לבית-חולים
ז, כה	נעליים, נעילתם ביום כיפור
ב, יא	נפיחות, הטיפול בה
ה, יז	נפיחות, מניעת התפשטותה
ה, ג ; ה, יח ; ו, ג (ה)	נקע, הטיפול בו
י, ו	נרות יום טוב, הכנתם
י, יא (חנוכה)	נרות חנוכה, חיוב נשים בהם
י, א (חנוכה)	נרות חנוכה, שותפות בפנימיה
י, ב—ג (חנוכה)	נרות חנוכה, זמן הדלקתם
י, ד (חנוכה)	נרות חנוכה, ברכותיהם
י, ה (חנוכה)	נרות חנוכה, אופן הדלקתם
י, ו (חנוכה)	נרות חנוכה בערב שבת ובמוצאי שבת
ה, כ	נשיכת נחש, הטיפול בה
א, א ; ב, יז	סבון נוזלי, הכנתו
י (סוכות)	סוכה, מצותה וברכתה
ב, ו (ה)	סוכר, הטיפול במחלה
ב, יב ; ג, ו (ב)	סוכר, בדיקתו
א, א (ה) ; ג, יד (ה) ; ג, יט ; ה, ח	סטריליות
א, ו	סידור מיטות וניקוין

ג, יז (ב); ה, יח; ו, ג (ד)

א, א

ב, ו (א)

ב, א

ב, ג

ט, יד

י, ו (פורים)

א, ו; ב, יז; יא, י

ב, ז

ה, כא

ו, ג (א)

ו, ג (ג)

ו, ג (ד)

ה, כ

י, ה

ד, י

ג, א

ח, ד; ח, ו

י, א (חנוכה)

א, א

ב, ו (ז)

י, ג (פסח)

ב, ח

ג, יא; ה, ח—ט

ה, א—ב

ה, ג

ה, ד

ה, ו

ה, טז

א, ט

י, א (פורים)

ט, יא

ט, יט

ב, ו

ז, ח

סיכת בטחון, השימוש בה

סימני עזר, הכנתם

סירופ, שתייתו

סכנת אבר, דינה

סכנת אבר, הגדרתה

סעודה שלישית, חיובה

סעודת פורים, דינה

ספוגית, ניקוי בה

ספטלזון, הכנתו

עט, נשיאתו

עירווי

עצם שנתפרקה, הטיפול בה

עצם שנשברה, הטיפול בה

עקיצת צרעה ודבורה, עקרב

ערוב תבשילין

פיטוצין, השימוש בו

פיקוח נפש

פנימיה, הדלקת גרות שבת בה

פנימיה, הדלקת גרות חנוכה בה

פנסים, הכנתם

פנסים, טלטולם והדלקתם

פנס, השימוש בו לבדיקת חמץ

פצעי לחץ, הטיפול בהם

פצעים, חבישתם

פצע, הגדרתו

פצע שטחי, הטיפול בו

פצע, ניקויו

פצע, פתיחתו, כריתת שוליו

פצע, הסרת גלדיו

פרחים, נתינתם במים

פרשת "זכור", קריאתה

פת, קידוש עליה

פת, הבדלה עליה

פתילות, השימוש בהן

פתילות, השימוש בהן ביום הכפורים

ו, ג (ה)	צביטה, הטיפול בה
ב, ו (ו); ו, ג (א)	צואה, בדיקתה
י	צום גדליה, אכילה בו
ב, ה; ו, ב (ג-ד)	צילום
א, א	צמר גפן, הכנתו
ב, ז-ח; ד, י; ה, ג; ה, טו; ו, ב (ג); יא, י-יא	צמר גפן, השימוש בו
ב, יא; ו, ג (ה)	קומפרסים, הכנתם
ה, יז-יח; ו, ג (ה)	קומפרסים, השימוש בהם
ה, ז	קוץ, הוצאתו
ט, א; ט, ה	קידוש, חיוב נשים בו
ט, ב; ט, טו	קידוש, אכילה ושתיה לפניו
ט, ד; ט, יא-יב; ט, טז	קידוש
ט, ז-י	קידוש במקום סעודה
ט, ח	קידוש במחלקות בית-החולים
ט, ט	קידוש עבור אחרים
ט, יג	קידוש, כששכחה לאומרו
ב, ח; ה, יח	קמפור, השימוש בו
ב, י	קרח, השימוש בו
יא, ה; יא, ח	קריעה על נפטר
י	ראש השנה
א, י	רופא, ציות להוראותיו
ג, ב (א); ג, ח; ג, יא; ז, ג; ז, ה	רופא, סמכותו
ג, ג (א); ג, ז (א); ג, ח (א)	רופא, הזמנתו
ב, יז; ג, כ (א)	רחיצת חולים
א, ז	ריסוס
ה, ז	רסיס, הוצאתו
א, ו	רצפה, שטיפתה
ג, יא; ה, ג (ד)	שברים, חבישתם
ו, ד	שחרור חולה מבית-חולים
א, ו	שטיפת רצפה
ה, ג	שטף דם תיצוני, הטיפול בו
ה, ה	שטף דם, הטיפול בו
ז, ו-ז; ז, יז-כ	שיעור אכילה ושתיה ביום הכפורים

ט, ג—ד	שיעור כוס לקידוש
י, ה (פורים)	"שליח" למצוות פורים
י, ו (פסח)	"שליח" לבדיקת חמץ
ה, יח	שמן, נתינתו על גקע
ה, יט	שמן, נתינתו על כוויה
ה, יד	שערות, הסרת תחבושת מעליהן
ב, ו (ו)	שקילת תינוק
ג, ו (א)	שקיעת דם, עשייתה
ד, ו	שרוכים ממוספרים, הכנתם וקשירתם
ב, ו (ו) ; ב, יב ; ג, ו (ב) ; ו, ג (א—ב)	שתן, בדיקתו
א, א ; ה, ח	תחבושת, הכנתו
ב, ט ; ג טז (ב) ; ג, יז (ג) ; ה, ט ;	תחבושת, נתינתה על פצע
ה, יב—יג ; יא, יא	תחבושת, הסרתה
ה, יב—יג	תחבושת אלסטית
ה, יח	תחילת לידה, הגדרתה
ד, ד	תינוק, דינו
ב, ג ; ג, ז (ד) ; ד, ה	תינוק, שקילתו
ב, ו (ו)	תינוק, קשירת שרוך על ידיו
ד, ו	תינוק שאינו יונק
ד, יב ; ד, טו	תיקי חולים, הכנתם
ו, א (ג)	תמצית תה, הכנתה
א, א	תמרוקים בפסח, דינם
י, יא (פסח)	תנור, הדלקתו
ג, ד (ב) ; ג, ז (ד) ; ד, ז	תעודת שחרור, כתיבתה
ו, ד	תפילין, הנחתם ע"י אחות
א, יב	תפירה בעת הדלקת נר חנוכה
י, ב (חנוכה)	תקיעת שופר, מצותה
י (ר"ה)	תרופה, הכנתה לחולה שיש בו סכנה
ג, ג (ה)	תרופות, לקיחתן ביום כיפור
ז, ח	תרופות, לקיחתן לפני התפילה
ט, טו	תשובות מעבדה, מיון
ו, ג (ד)	תשעה באב, דיניו
י (ת"ב)	